ଲବକୁଶ

ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟସ୍ ଷ୍ଟୋର—ବ୍ରହ୍ମପୁର.

ବାଳବିନୋଦ ଗ୍ରନ୍ଥମାଳା ୨୮

ଲବ କୁଶ

LAVA KUSA

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ

PRINTED & PUBLISHED
BY
The Students' Store
AT THE STORE PRESS
BERHAMPUR
1930

ପାଞ୍ଚ ଅଣା। As. 5

ଷ୍ଟୋର ଗ୍ରନ୍ଥମାଳା

୧	ଭକ୍ତିଯୋଗ	ଶ୍ରୀ ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ର	ଟ ୧ ।୵
୨	ଶିଶୁଭକ୍ତ (୩ୟ ସଂସ୍କରଣ)	ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ବି.ଏ	ଟ ୦ ୳
୩	ପ୍ରଣୟପ୍ରବାହ(ଉପନ୍ୟାସ)	,,	ଟ ୧ ।
୪	କମଳକୁମାରୀ ,,	,,	ଟ ୧ ୳
୫	ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ,,	,,	ଟ ୧ ।
୬	ହିତକଥା ୧ମ ଭାଗ (ମିତ୍ରଲାଭ)	,,	ଟ ୦ ।୵
୭	,, ୨ୟ ଭାଗ (ସୁହୃଦ୍‌ଭେଦ)	,,	ଟ ୦ ୳
୮	,, ୩ୟ ଭାଗ (ବିଗ୍ରହ)	,,	ଟ ୦ ୳
୯	ବେତାଳ କଥା	,,	ଟ ୦ ୳୵
୧୦	ଦ୍ରୌପଦୀ	ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ମହାପାତ୍ର	ଟ ୦ ୳
୧୧	ଶାନ୍ତିଧାରା	,,	ଟ ୦ ୴
୧୨	ଦାସତ୍ୱ ମୋଚନ	ଶ୍ରୀ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର	ଟ ୧ ୳
୧୩	ବତ୍ରିଶ ସିଂହାସନ	ଶ୍ରୀ ଗଣପତି ପତି	ଟ ୦ ୳୵
୧୪	ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ	,,	ଟ ୦ ୳
୧୫	ଅର୍ଜ୍ଜୁନ	,,	ଟ ୦ ୳୵
୧୬	ଖ୍ରୀଷ୍ଟ	ଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ମିଶ୍ର କାବ୍ୟତୀର୍ଥ	ଟ ୦ ୳
୧୭	ମେବାର	ଶ୍ରୀ ଶିବପ୍ରସାଦ ଦାଶ	ଟ ୧ ।
୮	ମାଡ଼ବାର	,,	ଟ ୦ ୴
୯	ପଦ୍ମମାଳା (ପଦ୍ୟ କାବ୍ୟ)	ଶ୍ରୀ ନୀଳକଣ୍ଠ ରଥ	ଟ ୦ ।୵
୨୦	ଦାନ ଦର୍ପଣ (କର୍ଣ୍ଣ)	,,	ଟ ୦ ।
୨୧	,, (ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର)	,,	ଟ ୦ ।
୨୨	ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ	ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କର	ଟ ୦ ୴
୨୩	ଯଯାତି	ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀକଣ୍ଠ ଶତପଥୀ	ଟ ୦ ୳
୨୪	ପ୍ରବନ୍ଧସାର	ଶ୍ରୀ ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହ	ଟ ୧ ୲
୨୫	ଭ୍ରାତୃଭକ୍ତି (ପଦ୍ୟ)	ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବହିଦାର	ଟ ୦ ।୵
୨୬	ନେପୋଲିୟନ	ଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ପଣ୍ଡା	ଟ ୧
୨୭	ପଞ୍ଚବୀର	ଶ୍ରୀ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର	ଟ ୦ ୴

ଲବ କୁଶ

ସୀତାଙ୍କ ବନବାସ

ଲଙ୍କାର ରାକ୍ଷସରାଜା ରାବଣଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ମାରି, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ । ଭରତଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟର ଯୁବରାଜ କରି ବଡ଼ ଆନନ୍ଦରେ ପ୍ରଜା ପାଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୁଖ ଶାନ୍ତିରେ ଏପରି କେତେ ଦିନ କଟିଗଲା ।

ଥରେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ କନ୍ତାର ପଡ଼ିଲା । ଦିନେ ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଯାଇ ଜଣାଇଲେ, "ମହାରାଜ, ସୀତା ରାବଣ ଘରେ ଦଶ ମାସ ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଆପଣ ଗ୍ରହଣ କରି ଘୋର ପାପ, ଅନ୍ୟାୟ କରିଛନ୍ତି । ଏଣୁ ରାଜ୍ୟରେ କନ୍ତାର ପଡ଼ିଛି, ଲୋକେ ଖାଇବାକୁ ପିଇବାକୁ ନ ପାଇ ହନ୍ତସନ୍ତ ହେଲେଣି । ଲୋକମାନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ରାଣୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦେବା ଭଲ ।"

ଏ କଥା ଶୁଣି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ, କିଛି ଜବାବ ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏକାଲା ବସି ଭାବିଲେଣି ବଳେ । ସେ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ରାମ ନଗର ବୁଲି ବାହାରିଲେ । ନଗର ବାହାରେ ରାଜାଙ୍କର ଧୋବା ଘର । ଧୋବା ଘର ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯାହା ଶୁଣିଲେ, ସେଥିରେ ତାଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ହଜିଗଲା । ଧୋବାଟି ବୁଢ଼ା-ଘଷେ

ଧୋବା ଧୋବଣୀ ଦୁ' ଜଣ । ସେମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଝିଅ । ଝିଅ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଗଲାଣି । କେତେ ଦିନ ହେଲା ଝିଅ ବୁଆପାଳ ଥର ଆସି ମା ଘରେ ଅଛି । ଆସିବାର ପ୍ରାୟ ଦୁ' ମାସ ହୋଇଗଲାଣି । ବୁଢ଼ାର ଜ୍ୱାଇଁ ଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ଡାକି ନେବା ପାଇଁ ଦି ତିନି ଥର ଲୋକ ପଠାଇଲା । ତା ଭାର୍ଯ୍ୟା ଶାଶୁଘରକୁ ଚଞ୍ଚଳ ଫେରିବାକୁ ଧରି ବସିଲା । ମାତ୍ର ସେ ତ ବାପା ମା ର ଗୋଟିଏ ବୋଲି ଗେହ୍ଲାବୁଲା ଝିଅ । ସେମାନେ ତାକୁ ଆଦରରେ ବଳେଇ ରଖିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ଧୋବାର ଜ୍ୱାଇଁ ରାଗି ଗଲା । ଆଉ ଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ଡାକି ନେବ ନାହିଁ ବୋଲି ଜିଦ୍ଦି ବସିଲା ।

ଏ କଥା ଶୁଣି ଧୋବା ବୁଢ଼ା ଆଉ ତା ଭାର୍ଯ୍ୟା ମୁଣ୍ଡରେ ଯେପରି ଚଡ଼କ ପଡ଼ିଲା । ବୁଢ଼ା ସେ ଦିନ ଜ୍ୱାଇଁଙ୍କ ଡକାଇ ତାକୁ ଶାନ୍ତ କରିବାକୁ ଗୋଡ଼ାଏ କଅଁଳେଇ ସାଙ୍କୁଳେଇ କହିଲା—'ପୁଅ, ଝିଅ ବାହାଘରିବାକୁ ବହିଛୁ, ଅମେ ତାକୁ ବଳେଇ ରଖିଛୁଁ । ଯଦି ଏଥିରେ ଦୋଷ ହୋଇ ଥାଏ, ସେଇ ଦୋଷ ଆମର । ଦୋଷ ଧରି ନାହିଁ, କ୍ରୋଧ କରି ନାହିଁ । ତୁମ ଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ଏଥର ନିଅ ।' ଜ୍ୱାଇଁ ରାଗରେ ପାଟି କରି କହିଲା,—'ନା ତା କେବେ ହେବ ନାହିଁ । ସେ ଯେତେବେଳେ ମା ଘରେ ଝିଅ ହୋଇ ଥିଲା, ମୁଁ ପଦେ ହେଲେ କହୁ ଥିଲିକି ? ଶାଶୁଘରେ ବୋହୂ ହେଲା ଉତ୍ତାରୁ, ଏତେ ଦିନ ମା' ଘରେ ଆସି ରହିବାଟା ବଡ଼ ଦୋଷ । ତାର ଏତେ ଗର୍ବ—ମୁଁ କେତେ ଥର ଡକାଇଲେ ମଧ୍ୟ ଯାଉ ନାହିଁ ! ଅଛି ସେପରି ହେଉ, ସେ ଏଇଠି ଏକା ରହୁ, ଆମ ଘରକୁ ଫେରି ଯିବା ଆଉ ଦରକାର ନାହିଁ । ମୁଁ ତାକୁ ଆଉ ନେବି ନାହିଁ ।'

ଦୁଃଖ ଆଉ ଭୟରେ ବୁଢା ବୁଢ଼ୀଙ୍କର ପାଟି ଫିଟିଲା ନାହିଁ — ମୁଣ୍ଡ ଧରି ବସି ପଡ଼ିଲେ । ଝିଅ ଉଠି ମୁହଁ ଛଞ୍ଚାଡ଼ି କହିଲା— 'ହଇଏ, ତମକୁ ଏକା କଥା କହିବାର ଜଣା, ଆଉ କାହାକୁ ଜଣା ନାହିଁ ପରା ।

ତୁମ କଥା ତୁମକୁ ଏକା ସୁନ୍ଦର ! ଝିଅ ମା ଘରେ କେବେ କଣ ରହେ ନାହିଁ ? କେତୋଟା ଦିନ ଆସି ରହୁଛ ବୋଲି ମୁଁ ଅସତୀ ହୋଇଗଲି ? ତମ ଭଉଣୀମାନେ କେବେ ମା ଘରକୁ ଯାଉ ନାହାନ୍ତି ? ମୁଁ ହେଲେ ମା'ଘରେ ଅଛି—ସୀତାଠାକୁରାଣୀ ତ ଦଶ ମାସ କାଳ ପର ଘରେ ଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର କମିତି ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ତଃପୁରେ ଉଆସକୁ ଆଣିଲେ ? ରାଜାଙ୍କଠୁଁ ତମେ ବଡ଼ ପରା !"

ତାହାର ସ୍ୱାମୀ ମୁହଁ ଲାଲ କରି ଦାନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ କରି ବୋଇଲା—'ରାମ ରଜା ବୋଲି ସେମିତି କରି ଦେଲେ, ଲୋକେ ତାଙ୍କ କଥାକୁ ଅପସନ୍ଦ କରୁନାହାନ୍ତି । ମୁଁ କୋ ଯାଉଁର ଗୋବର । ମୁଁ ତତେ ଘରକୁ ନେଲେ ଜାତି ଲୋକେ ମତେ କୁଲମନା କରିଦେବେ ।' ଏ ସବୁ କଥା ଶୁଣି, ଲାଜରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୁହଁ ତଳକୁ କରି ଦେଲେ । ସେଇକ୍ଷଣି ସେ ଉଆସକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ । ଭାଇମାନଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡକାଇ ତହିଁ ଆର ଦିନ ସକାଳେ ସୀତାଙ୍କୁ ବଣକୁ ପଠାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଆଜ୍ଞା କଲେ । ଭାଇମାନେ ଚମକି ପଡ଼ିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଭାରି ଦୁଃଖ ହେଲା । ସୀତାଙ୍କୁ ବଣକୁ ନ ପଠାଇବାକୁ ସମସ୍ତେ କେତେ କାକୁତି ମିନତି କଲେ । ମାତ୍ର ରାମ ସେ କଥାରେ କାନ ଦେଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ସେଇ ଗୋଟିଏ କଥା—ସୀତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦେବାକୁ ହେବ । କହିଲେ, 'ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ, ସୀତାଙ୍କର ଟିକିଏ ହେଲେ କଳଙ୍କ ନାହିଁ । ମାତ୍ର କଣ କରିବି—ଲୋକେ ତ ଓଲଟା ବୁଝିଛନ୍ତି । ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ମୋର ଧର୍ମ । ଏ ଅପବାଦ ଆଉ ସହି ପାରିବି ନାହିଁ ।'

ଏହାର କେତେକ ଦିନ ତଳେ, ବନକୁ ଯାଇ ଋଷିମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଦେଖିବାକୁ ସୀତା ମନ କରିଥିଲେ । ମନ କଥା ସେ ରାମଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଥିଲେ । ରାମ ମଧ୍ୟ ସେ କଥାରେ ରାଜି ହୋଇଥିଲେ । ଏବେ ସୁବିଧା

ପଢ଼ିଲା । ଋଷି ଆଶ୍ରମ ଦେଖି ଯିବେ ବୋଲି ସୀତାଙ୍କୁ କହାଗଲା । ସୀତାଙ୍କ ଆନନ୍ଦ କହିଲେ ନ ସରେ !

ପରଦିନ ବଡ଼ ସକାଳେ ରଥ ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଆସି ଠିଆ ହେଲା । ସୀତା ପତି ଓ ଶାଶୁମାନଙ୍କୁ ଓଳିକ ହୋଇସାରି ଆନନ୍ଦରେ ରଥରେ ବସିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରଥ ଚଳାଇଲେ । ଯାଉ ଯାଉ ସୀତା ବାଟରେ କେତେ ଅଶୁଭ କଥା ଦେଖିଲେ । ରଥ ଆଗରେ ବିଲୁଆମାନେ ରଡ଼ି ଛାଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ରଥର ଦୁଇ ପଟା ସାପଗୁଡ଼ାଏ ଦିଶିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର-ଙ୍କର କାଳେ ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ ବୋଲି ସୀତାଙ୍କ ମନରେ ଛନକା ପଶିଲା । ସେ କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ । ସେ ମନେ ମନେ ରାମଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ରଥ ଗଙ୍ଗା ତୀରରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ଗୋଟିଏ ନା'ରେ ବସି ନଦୀର ଆର କୂଳକୁ ଗଲେ । ନଦୀର ଆର କୂଳକୁ ଲାଗି ଭୟଙ୍କର ବନ । ଦୁହେଁ ଯେଉଁଠି ପହଞ୍ଚିଲେ ସେଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ କୋଶ ଦୂରରେ ବାଲ୍ମୀକି ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ।

ନାବରୁ ଓହ୍ଲାଇବାକ୍ଷଣି ସୀତାଦେବୀ ଗୋଟିଏ ଗଛତଳେ ବସିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କଥାଟା ଆଉ ଅଧିକ ସମୟ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ନାହିଁ । ସେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଠିଆ ହୋଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲେ, 'ମା', ଆମେ ଏ ବନକୁ ଆସିବାର କାରଣ ଏତେ ବେଳ ଯାଏ କହି ନ ଥିଲି । ଏବେ କହୁଛି—ଦୋଷ ଧରିବ ନାହିଁ । ତୁମେ ଦଶ ମାସ କାଳ ରାବଣ ଘରେ ଥିଲ । ତୁମକୁ ଫେରି ଆଣିବାଟା ପ୍ରଜାମାନେ ପସନ୍ଦ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ଲୋକ ଅପବାଦ ଭୟରେ ଶ୍ରୀରାମ ତୁମକୁ ଏବେ ବନକୁ ପଠାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ତୁମେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି ସେ ଜାଣନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କୁ ତୃପ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଏ ନିଷ୍ଠୁର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଏ ଭାର ମୋତେ ଦେଇଥିଲେ— କ୍ଷମା କର । ମୋର କାମ ମୁଁ କରିଛି ।

ଏଣିକି ବିଦାୟ ହଅ । ପାଖରେ ବାଲ୍ମୀକି ଋଷିଙ୍କ ଆଶ୍ରମ, ତୁମେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ସୁଖରେ ରହିବ ।'

ହଠାତ୍ ଏ କଥା ଶୁଣି ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଫାଟିଗଲା । ତାଙ୍କୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଅନ୍ଧାର ଦେଖାଗଲା । ତାଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରୁ ଆଉ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ସେ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି, ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ନା'ରେ ନଈର ଏ କୂଳକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ । ପରେ ବଡ଼ ଦୁଃଖରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଆଡ଼କୁ ରଥ ଚଳାଇ ନେଲେ ।

ଲବକୁଶଙ୍କ ଜନ୍ମ

ବନବାସବେଳେ ସୀତାଙ୍କର ପାଞ୍ଚ ମାସ ଗର୍ଭ । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ନିଜ ପ୍ରାଣରୁ ଅଧିକ ଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ଏତେ କଷ୍ଟ ଦେବା କଥା କେବେ କେଉଁଠି ଶୁଣା ନ ଥିଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ସୀତା ଚେତନା ପାଇ ଉଠିଲେ । ଦେଖିଲେ, ପାଖରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାହାନ୍ତି—ଦୂରରେ ମଧ୍ୟ ରଥ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ହେଲା, ତାହା ଆଉ ଲେଖି ହେବ ନାହିଁ । ସେ ତାଟକା ହୋଇ ହରିଣୀ ପରି ଚାରି ଆଡ଼େ ଥରେ ଅନାଇଲେ । ଯେଉଁ ଆଡ଼େ ଅନାଇବ, ଭୟଙ୍କର ବନ । ମନୁଷ୍ୟର ନାମ ବସ୍ତି ଦିଶୁ ନାହିଁ । ହାତୀମାନେ ଦଳ ବାନ୍ଧି ବନ କମ୍ପାଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ବାଘ ସିଂହମାନେ ଘୋର ଗର୍ଜ୍ଜନ କରି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଗଧିଆ, ଗଣ୍ଡା, ବଣ ମଇଁଷି, ମୃଗ, ବଳଦ ଇତ୍ୟାଦି ଜନ୍ତୁ ଏଣେ ତେଣେ ଧାଉଁଛନ୍ତି । ସାପମାନେ ସଁ ସଁ ଶବ୍ଦ କରି ପାଣି ପିଇବାକୁ ନଈକି ଗଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଏ ସବୁ ଦେଖି ସୀତା ଭୟରେ ଥରିଲେ ।

ତାଙ୍କ୍ ଆଉ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା ନାହିଁ—କଣ କରିବେ, କେଉଁଠିକି ଯିବେ, କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ସେତେବେଳେ କାନ୍ଦ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ସହାୟ ନ ଥିଲେ । ସେ ବାହୁନି ବାହୁନି ହୃଦୟ ଫଟାଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ବନ ପର୍ବତକୁ କନ୍ଦାଇଲେ, ଗଛ ପତ୍ରକୁ କନ୍ଦାଇଲେ, ପଶୁ ପକ୍ଷୀ, ନଈ ନାଳ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କନ୍ଦାଇଦେଲେ । ଆଖିରୁ ବରାବର ଲୁହ ଖସି ପଡ଼ୁଛି, ଉପରେ ହାତ ଗୋଡ଼ ଥରି ଉଠୁଛି । ଲୁହରେ ତାଙ୍କର ପିନ୍ଧିବା ଶାଢ଼ୀ, ବସିବା ଜାଗା ଭିଜି ଗଲାଣି । ଆଖି ବୁଜି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ବିକଳ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—'ହେ ଶ୍ରୀ ରାମ ! ମୁଁ ଅବଳା, ମୋର ବଳ ନାହିଁ । ତୁମର ପାଦପଦ୍ମହିଁ ମୋର ଏକମାତ୍ର ଆଶା ଭରସା । ରକ୍ଷା କର । ହାୟ ! ମା'ଗୋ ! କେଉଁଠି ଅଛ ? ଆହା, ମୋତେ କେତେ ଯତ୍ନ ଆଦରରେ ପାଳି ଥିଲ । ମୁଁ ଏବେ ଏ ଘୋର ବଣରେ ଅନାଥା ହୋଇ ପଡ଼ିଛି, ଆସ, ରକ୍ଷା କର ।'

ଏପରି ସେ କେତେ ଯେ କାନ୍ଦିଲେ ତା'ର ସୀମା ନାହିଁ । ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ମନ ବଳାଇଲେ । ମାତ୍ର କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ନଈରେ ବୁଡ଼ି ମରି ଥାନ୍ତେ । ଆତ୍ମଘାତୀ ହେଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୁଳ ବୁଡ଼ିବ । ଏ ଭୟରେ ସେ ହୃଦୟକୁ ପଥର କରି ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହିଲେ । ବର୍ଷେ ନାହିଁ, ଦି ବର୍ଷ ନାହିଁ—ପୂରା ଚଉଦ ବର୍ଷ କାଳ ସେ ପତିସଙ୍ଗେ ବନବାସ କରିଥିଲେ ସତ, ଦଶ ମାସ କାଳ ଅସୁର ଘରେ ବନ୍ଦିନୀ ହୋଇ ଥିଲେ ସତ; ମାତ୍ର ସେତେବେଳେ ମନରେ ଏତେ କଷ୍ଟ ହୋଇ ନ ଥିଲା—ପ୍ରାଣରେ ଏତେ ବ୍ୟଥା ଲାଗି ନ ଥିଲା ।

ସୀତା ବାଲ୍ମୀକି ଆଶ୍ରମକୁ ଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଉଠି ଚାଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କୋମଳ ସୁକୁମାର ଦେହ ଭାରି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ।

ଉପରୁ ଝାଳ ଛୁଟି ପଡ଼ୁଛି । ବାଟ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ତଥାପି କଷ୍ଟରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଯାଇଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ଗୋଟିଏ ଗଛ ଡିଅ ଝାଙ୍କି ତଳକୁ ଦୀହଗଲେ । ପୁଣି ମୂର୍ଚ୍ଛା ! ସେତେବେଳେ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କର ଜଣେ ଶିଷ୍ୟ ଆଶ୍ରମ ପାଇଁ ଫଳ ମୂଳ ନେବାକୁ ସେଠାକୁ ଆସିଲେ । ହଠାତ୍ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ଦେଖିଲେ, ସୀତା ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦରୀ ଯୁବତୀ—ଚେତନା ହରାଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ପାଦ ଫୁଲି ଯାଇଛି, ହାତରୁ ରକ୍ତ ଗଡ଼ୁଛି । ସେ ସେଠାରେ ଆଉ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏକ ନିଶ୍ୱାସରେ ଧାଇଁ ଯାଇଁ ଋଷିଙ୍କି ଏ କଥା ଜଣାଇଲେ ।

ବାଲ୍ମୀକି ଧ୍ୟାନରେ ବସି ସୀତାଙ୍କର ସମସ୍ତ କଥା ବୁଝି ପାରିଲେ । ଯୋଗ ବଳରେ ସେ ତିନି ଲୋକର ଘଟନା ଜାଣି ପାରନ୍ତି । ଆଉ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସେ ସୀତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଧାଇଁ ଗଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସୀତା ଚେତନା ପାଇ ବସିଛନ୍ତି । ଋଷିଙ୍କି ଦେଖିବା ମାତ୍ରକେ କେଜାଣି କାହିଁକି ତାଙ୍କ ମନରେ ଆଶା, ଆନନ୍ଦ ଅଙ୍କୁର ଉଠିଲା । ଋଷିଙ୍କ ତେଜରେ ତାଙ୍କର ସକଳ ଶୋକ ଚିନ୍ତା ଘୁଞ୍ଚିଗଲା । ତାଙ୍କର ମନେ ହେଲା, ସତେ ଯେପରି ସ୍ୱୟଂ ଜନକ ଝିଅକୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଋଷି ପାଖକୁ ଯାଇ ହସ ହସ ମୁଖରେ ମଧୁର କୋମଳ କଣ୍ଠରେ ସୀତାଙ୍କୁ କହିଲେ—"ସୀତେ ! ତୁମେ କିଏ, ରାମ ତୁମକୁ ଏଠାକୁ କାହିଁକି ପଠାଇଛନ୍ତି, ସେ ସବୁ କଥା ମୁଁ ଯୋଗ ବଳରେ ଜାଣି ପାରିଛି । ତୁମେ ପୁଣ୍ୟବତୀ, ଗୁଣବତୀ । ପାପ ତୁମକୁ ଛୁଇଁ ନାହିଁ । ଦୁଃଖ କର ନାହିଁ । ତୁମର କେବେ ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ ନାହିଁ । ଆଶ୍ରମକୁ ଚାଲ । ସେଠାରେ ଅନେକ ତପସ୍ୱିନୀ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ତୁମକୁ ଝିଅ ପରି ପାଳିବେ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତୁମର କୌଣସି କଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ନିଜ ଘରେ ଯେପରି ଥିଲ, ତା'ଠୁ ବଳି ସୁଖରେ ରହିବ । ଚିନ୍ତା ନାହିଁ, ଚାଲ ।'

ସୀତାଙ୍କ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ଆନନ୍ଦରେ ଉଠି ମୁନିଙ୍କର ପଦ ବନ୍ଦନା କଲେ । କରଯୋଡ଼ି କହିଲେ—'ମୁନିବର, ଆପଣ ପିତୃତୁଲ୍ୟ । ଆପଣ ଯାହା ଆଜ୍ଞା କରିବେ, କରିବି । ଚାଲନ୍ତୁ ।' ବାଲ୍ମୀକି ସୀତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ନେଇ ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ମୁନିପତ୍ନୀ ଓ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସୀତାଙ୍କ ପରିଚୟ ଦେଲେ । ପରେ ତପସ୍ୱିନୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ସୀତାଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେଲେ । ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକ୍ଷଣି ଆନନ୍ଦରେ ମୁନିପତ୍ନୀମାନଙ୍କ ପାଦ ଆଉ ତଳେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଘେରି ପକାଇଲେ । ତାଙ୍କୁ ଭକ୍ତିରେ ପ୍ରଣାମ ଓ ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନ କଲେ ।

ସୀତା ମୁନିପତ୍ନୀ, ମୁନିକୁମାରୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ତୋଷରେ ଦିନ ନେବାକୁ ଲାଗିଲେ । କେହି ତାଙ୍କର ମିତ, ସଖୀ ହେଲା—କେହି ବା ଧର୍ମଭଉଣୀ ହେଲା । ତାଙ୍କର କୌଣସି ଅଭାବ ରହିଲା ନାହିଁ । ଖାଇବା, ପିଇବା, ଶୋଇବା, ବୁଲିବାବେଳେ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ସାଥିରେ ଛାଇ ପରି ଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମଧୁର ଆଳାପ କରି, ସେମାନଙ୍କ ଯତ୍ନ ଆଦରରେ ସୀତା ଦୁଃଖ ଶୋକ ସବୁ ପାସୋରି ଗଲେ, ଶେଷରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ବି ଭୁଲିଗଲେ ।

ଏପରି ପାଞ୍ଚ ମାସ ଚାଲିଗଲା । ଗର୍ଭର ଠିକ୍ ଦଶମ ମାସ ଶେଷରେ ସୀତା ଦୁଇ ଗୋଟି ଯାଆଁଳା ପୁଅ ପ୍ରସବ କଲେ । ଆଶ୍ରମ ତମାମ ଆନନ୍ଦ, ଆଶାସନା ଯେପରି ନାଚି ଉଠିଲା । ଏ ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ବାଲ୍ମୀକି ଅନ୍ତୁଡ଼ି ଘରକୁ ଧାଇଁଗଲେ । ଦେଖିଲେ, ଦୁଇ ଶିଶୁଙ୍କ ଅପୂର୍ବ ତେଜରେ ଅନ୍ତୁଡ଼ି ଘରଟି ଝଟିକୁଛି । ପିଲାଦିଓଟି ନୂତନ ଚନ୍ଦ୍ର ଭଳି ସୁନ୍ଦର, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଗ୍ନି ପରି ତେଜୀୟାନ୍ ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି । ପରମ ଆନନ୍ଦରେ ଋଷି କିଛି ସମୟ ନିଜକୁ ଏକାବେଳକେ ଭୁଲିଗଲେ । ସେ ଅନ୍ତୁଡ଼ି ଘରେ

ଷୋଡଶ ଋଷି ବାଳରକ୍ଷା ଶାନ୍ତ କଲେ । ଶିଶୁ ଦୁଇଙ୍କର ନାମ ରଖିଲେ ଲବ, କୁଶ । ପରେ ସେ ବୃଦ୍ଧା ମୁନିପତ୍ନୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ସୀତା ଓ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ପାଳନଭାର ଦେଲେ ।

ଋଷି-ଆଶ୍ରମରେ ସୀତାଙ୍କର, ନବଜାତ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଯେପରି ଯତ୍ନ କରାଗଲା, ଅଯୋଧ୍ୟାର ଅନ୍ତଃପୁରରେ ବି ସେପରି ହୁଅନ୍ତା କି ନା ସନ୍ଦେହ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୀତା

ଆଗେ କହାଯାଇଛି, ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ସୀତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ । ରାଜପ୍ରାସାଦ ଭିତରକୁ ଯାଇ ସେ ଦେଖିଲେ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଆସନରେ ବସିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝର ଝର ବହି ପଡ଼ୁଛି । ବାସି ପଦ୍ମ ଫୁଲ ପରି ରାମଙ୍କର ମୁହଁ ବିବର୍ଣ୍ଣ ଦିଶୁଛି । ଏହା ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଶୁଖିଗଲା । ସେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ବଡ଼ ଭାଇଙ୍କି ପ୍ରଣିପାତ କଲେ । ସୀତାଙ୍କୁ କପରି ନେଇ କେଉଁଠି ଛାଡ଼ିଲେ ସେ ସବୁ କଥା ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ବୁଝାଇ କହିଲେ ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, "ମୁଁ ଗର୍ଭିଣୀ ସୀତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ବଡ଼ ଅନ୍ୟାୟ କରିଛି । ଜନକମହର୍ଷି ଏହା ଶୁଣି ନିନ୍ଦା କରିବେ । ସୀତା ମୋ ପାଖରୁ କ୍ଷଣେ ଅନ୍ତର ହେଲେ, ତାଙ୍କୁ ଯୁଗେ ପରି ଲାଗୁଥିଲା । ଏବେ ବନରେ ଏକଲା ରହିବେ କପରି ? ତାଙ୍କ ବିନା ରାଜ୍ୟ, ଧନ, ସିଂହାସନରେ ମୋର ବା କି ସୁଖ ?"

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବିନୟରେ ବୋଇଲେ, 'ପ୍ରଭୁ, ଆମେମାନେ ମନା କରୁଁ କରୁଁ ସୀତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏବେ ଶୋକ କରି ବା ଲାଭ କଣ ?

ଯାହାହେଉ ଅଜ୍ଞା ହେଲେ, ଆଜ ଆପଣଙ୍କୁ ନେଇ ଦେବୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରାଇଦେବ ।'

ରାମ:— ଲୋକଙ୍କ କଥାରେ ତ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଛି । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଗଲେ ବା ଡ଼କାଇ ଅଣିଲେ ଲୋକେ କହିବେ କଣ ? ନା, ତା'ହେବ ନାହିଁ । ଏବେ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କର । ଭରତ, ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ଡ଼ାକ ଅଣ । ତୁମମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବ ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେହିକ୍ଷଣି ଯାଇ ଭାଇଙ୍କି ସେଠାକୁ ଡାକ ଅଣିଲେ । ସୁନାରେ ସୀତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢ଼ିବାକୁ ରାମ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଆଦେଶ କଲେ । କହିଲେ, ସୀତା ନ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଅଯୋଧ୍ୟା ଶୂନ୍ୟ ଦେଖା ଯାଉଛି— ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଦୁଃଖ ଶୋକ କିଛି ପାସୋରିବେ । ଏହା କହି ସେ ଆଉ ଥରେ କାନ୍ଦି ବସିଲେ । ଭାଇମାନେ ତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ଶାନ୍ତ କରାଇଲେ ।

ରାମଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର ଆସିଲା । ଶହେ ମହଣ ସୁବର୍ଣ୍ଣରେ ସୀତାଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତିଟିଏ ତିଆରି କଲା । ସୀତାଙ୍କ ରୂପ ଆଉ ଏ ମୂର୍ତ୍ତିର ରୂପ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ପ୍ରଭେଦ ରହିଲା ନାହିଁ । ମୂର୍ତ୍ତିଟି କଥା ମାତ୍ର କହି ପାରୁ ନାହିଁ—ଆଉ ସବୁ ସମାନ । ସତେ ଯେପରି ସୀତା କଥା ନ କହି ହଲଚଲ ନ ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି । ମୂର୍ତ୍ତିଟିକି ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଲାଲ ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ । ତା ଦେହରେ ନାନା ଗହଣା ଖଞ୍ଜି ଦେଲେ, ସୁଗନ୍ଧ ଚନ୍ଦନ ବୋଳି ଦେଲେ ।

ଏ ଖବର ପାଇ କୌଶଲ୍ୟା, କୈକେୟୀ, ସୁମିତ୍ରା ସେଠାକୁ ଅସିଲେ । ଦେଖିଲେ, ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୀତା । କଥାଟା ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସୀତାଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗା ତୀରକୁ ପଠାଇବାର କଥା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ମାତ୍ର

ସୀତାଙ୍କୁ ବନବାସ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଛି ବୋଲି ଜମାକୁ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ଏ କଥା ଗୁରୁ ଭାଇ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହି ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ମୁଖରୁ ସୀତାଙ୍କ ବନବାସ କଥା ଶୁଣି କୌଶଲ୍ୟା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଛାତିରେ କପାଳରେ ହାତ ମାରି ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଅନ୍ୟ ଦୁଇ ରାଣୀ ମଧ୍ୟ ବାହୁନି ବାହୁନି କାନ୍ଦିଲେ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଅନ୍ତଃପୁରରେ, ନଗରରେ ଏ ଖବର ମାଡ଼ିଗଲା । ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରୁ ଧାର ଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ିଗଲା । ସୀତାଙ୍କ ଭଉଣୀମାନଙ୍କ ଦୁଃଖ କହିଲେ ନ ସରେ । ଶେଷରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅନ୍ତଃପୁରରେ ଯାଇ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଗଲେ । ରାଜାଙ୍କ ନଅରଟି ଯେପରି ଦୁଃଖ ଶୋକରେ ଭାସିଗଲା । ପରେ ଦାସୀମାନେ ସୀତାଙ୍କ ଶାଶୂ ଓ ଭଉଣୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ମନର ଦୁଃଖ ମନରେ ମାରି ଏକ ପ୍ରକାର ଶାନ୍ତ ହେଲେ । ରାମ ଅସଲ ସୀତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ନକଲ ସୀତା ଦେଖି ଦିନ କଟାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ପିଲା ଦିନର ଖେଳ କୌତୁକ

ଲବ କୁଶ ଅତି ସୁନ୍ଦର । ସୁନ୍ଦରପଣରେ କିଏ କା'ଠୁଁ ଊଣା ନୁହେଁ । ଦୁହିଁଙ୍କ ଦେହରୁ ଅପୂର୍ବ ଜ୍ୟୋତି ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ରୂପର ଆଲୁଅରେ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ଶିଶୁ ଦିହଟି ଶୋଇଥିଲା ବେଳେ ଫୁଟନ୍ତା ଫୁଲ ପରି ବଡ଼ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଶନ୍ତି । ମନେ ହୁଏ, ସତେ ଅବା ଗଙ୍ଗା ଜଳରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ଦିଇଟି ନୀଳ କଇଁ ଭାସି ଯାଉଛି । ସେମାନଙ୍କୁ ଯେ ଦେଖେ, ତା'ମନରେ ସନ୍ତୋଷ ଖେଳି ବୁଲି ଯାଏ । ଆହା କି ସୁନ୍ଦର ସତେ ପିଲା ଦିଇଟି ! ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର

ପରି ମୁହଁ ଯୋଡ଼ିକ କି ସରଳ କି ସୁନ୍ଦର ! ଚିକ୍କଣ କୁଞ୍ଚକୁଞ୍ଚିଆ ବାଳ, ଉଚ୍ଚ କପାଳ, ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖି, ନାଲି ଓଷ୍ଠ, କୋମଳ ଆଉ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ହାତ, ଦର୍ପଣ ପରି ଅଙ୍ଗୁଳି-ନଖ ।

ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ଲବ କୁଶ କ୍ରମେ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନାନା ରକମ ଖେଳ କୌତୁକରେ ମାତିଲେ । ସେମାନେ ତ ପିଲା— ପିଲା ଦିନର ଦୁଷ୍ଟାମି ଛାଡ଼ନ୍ତି କେତେବେ ? ସୀତା ବାଲ୍ମୀକି ବା ମୁନିପତ୍ନୀମାନେ ପିଲା ଦୁହିଁଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡାକିଲେ, ଦୁହେଁ କରି କରି ହସି ପାଖରୁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି । ଗୋଡ଼େଇଲେ ଧାଇଁ ଗଛ ଝାଡ଼ରେ ଲୁଚି ରହନ୍ତି । ଧରା ପଡ଼ିଲେ ହସି ହସି ଗୋଡ଼ ଉଡ଼ି ଓହଳ ପଡ଼ନ୍ତି । କେବେ କେବେ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କର ଦାଢ଼ି ଟାଣି ହସନ୍ତି, ହସରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚହଲାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଆଶ୍ରମରେ ହୋମ ଲାଗିଥିବାବେଳେ କେବେ କେବେ ହୋମ କୁଣ୍ଡରୁ ଦଉପୋଡ଼ା କାଠ ଓଟାରି ନେଇ ଫିଙ୍ଗନ୍ତି । କେବେ ଅବା ପୂଜା ଜିନିଷ ସବୁ ପାତ୍ରରୁ ଝାମ୍ପି ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରେ ଯାଇ ହସି ହସି ହେଣ୍ଡେ ମାରି ଖାଇ ପକାନ୍ତି ।

ଅଳ୍ପେ ଅଳ୍ପେ ପିଲା ଦୁହେଁ କଥା କହିବା ଶିଖିଲେ । କି ମଧୁର ସୁନ୍ଦର ସେ ଦରୋଟି କଥା ! ସୀତା ଦୁହିଁଙ୍କି କୋଳରେ ବସାଇ ଦେହର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗ ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତି, ନାମ କହି ଦିଅନ୍ତି । ପଚାରିଲେ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ଦେହର ଅଙ୍ଗ ସବୁ ନାମ ଧରି ଦେଖାନ୍ତି ।

ଦିନେ ସକାଳବେଳେ ଦୁଇ ଜଣ ଋଷିକୁମାରୀ ଲବ କୁଶଙ୍କୁ କାଖରେ ଧରି ନଈ କୂଳେ ବୁଲୁଥିଲେ । ଦୁହେଁ ଦି ପିଲାଙ୍କୁ ଗଛ ପତ୍ର, ଲଟା ବୁଦା, ପଶୁ ପକ୍ଷୀ, ନଈର ମାଛ ଦେଖାଉ ଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଲବ ଗୋଟିଏ ବାଘପିଲାକୁ ଦେଖିଲା । ବାଘ ଛୁଆଟି ନଈ କୂଳେ କୂଳେ

ଧାଇଁ ପଳାଇଗଲା । ତାହା ବାଘ ଛୁଆ ବୋଲି ଲବ ଜାଣେ ନାହିଁ ସତ, ମାତ୍ର ତାହାକୁ ପାଖକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ହଠ କରି ଉଠିଲା । କୁଶ ତୁନି ରହିବାର ପିଲା ନୁହେ । ବାଘ ଛୁଆକୁ ଦେଖି ନାହିଁ — ମାତ୍ର ଲବର ହଠ ଦେଖି ସେ ବି ଅଳି କରି ବସିଲା । ମୁନିକୁମାରୀ ଦୁହେଁ ମହା ଅସଲଟରେ ପଡ଼ିଲେ — ବାଘ ପିଲାଟି ତ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ଗଲାଣି, ତାକୁ ଆଣୁଛନ୍ତି କିପରି ? ଏଣେ ଶିଶୁ ହଠିଳ ଅଳିର ଆଉ ସୀମା ନାହିଁ । ଦୁହେଁ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କାଖରୁ ଖସି ପଡ଼ୁଥାନ୍ତି, ତଳେ ଗଡ଼ି ଯାଉଥାନ୍ତି । ପ୍ରବୋଧ ମାନିଲେ ନାହିଁ । ଋଷିକୁମାରୀମାନେ କଷ୍ଟେ ମଷ୍ଟେ ପିଲାଙ୍କୁ ଧରି ଆଶ୍ରମକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ । ସୀତା ଆଉ ମୁନିଙ୍କି ଦେଖି ଲବ କୁଶଙ୍କ କାନ୍ଦ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପିଲାଙ୍କ କାନ୍ଦରେ ସମସ୍ତେ ହସୁଥାନ୍ତି । ବାଲ୍ମୀକି ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପଠାଇ ହରିଣ ବାଘପିଲା ଅଣାଇଲେ । ଲବ କୁଶଙ୍କ ଅଳି ହଠ କେଉଁ ଆଡ଼େ ଗୁଳିଗଲା । ଦୁହେଁ ହସି ହସି ବାଘ ପିଲା ହରିଣଙ୍କୁ କୁଣ୍ଢେଇ ଧରିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ବସିଲେ, ନାଚିଲେ ।

ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଲବ କୁଶଙ୍କର ବୟସ ଦୁଇ ବର୍ଷ ହେଲା । ସେମାନେ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବାଲ୍ମୀକି ସେମାନଙ୍କୁ ପଶୁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର, ନାନା ଗଛ ଲତାର , ଆଉ ଆଉ ଜିନିଷର ନାମ ସବୁ ଶିଖାଇ ଦେଲେ । ଦୁହେଁ ଋଷିଙ୍କ ବୋଲ ମାନି ଚଳନ୍ତି — କେବେ କେବେ ଋଷି ବହୁତ ଦୂରକୁ ଯାଇ କେତେ ପଦାର୍ଥ ଆଣିବାକୁ କହନ୍ତି । ଲବ କୁଶ ଆନନ୍ଦରେ ଧାଇଁ ସେ ସବୁ ଆଣି ଦିଅନ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ ବାଲ୍ମୀକି ହୋମ କୁଣ୍ଡ ପାଖକୁ ଲବ କୁଶଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଧରି ଯାନ୍ତି । ଋଷି ହୋମରେ ବସିଥିବା ସମୟରେ ପିଲା ଦୁହେଁ ଧୀର ସ୍ଥିର ହୋଇ ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ହୋମ ଦେଖନ୍ତି । ସବୁ ବେଳେ ଋଷି, ସୀତା ମୁନିପତ୍ନୀ, ମୁନିକୁମାରୀ

ଆଉ ଋଷିଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନେ ଲବ କୁଶଙ୍କୁ ଘେରି ରହି ଦୁହିଁଙ୍କର ନାନା ପ୍ରକାର ଖେଳ କୌତୁକ ଦେଖନ୍ତି । ଏପରି ବର୍ଷେ ବିତିଗଲା ।

ଲବ କୁଶ ବୟସର ତୃତୀୟ ବର୍ଷରେ ପାଦ ଦେଲେ । ଶୁଭ ମୂହୂର୍ତ୍ତରେ ଉଚିତ ବିଧାନରେ ବାଲ୍ମୀକି ପିଲା ଦୁହିଁଙ୍କର କାନ ଫୋଡ଼ାଇ ଦେଲେ । ଏ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ ଭିତରେ ସୀତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଦି ଠୋପା ଲୁହ ଗଡ଼ିଗଲା । ପିଲା ଯୋଡ଼ିକ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଥିଲେ ଆଜି କାନଫୋଡ଼ା ଉତ୍ସବଟା ସତେ କି ରଙ୍ଗ ଢଙ୍ଗରେ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ! ଛାଡ଼ ସେ କଥା । ନଅରରେ ହେଉ, ବଣରେ ହେଉ ତିନି ବର୍ଷ ବୟସରେ କାନ ଫୋଡ଼ା ହେବାର କଥା—ହେଲା, ଯେପରି ହେଉ ବିଧାନ ଚାଲିଗଲା !

ଲବ କୁଶ ତାଙ୍କ ସମାନ ବୟସର ଋଷି ପିଲାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳି ମିଶି ଖେଳନ୍ତି, ବୁଲନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ବଣ ଭିତରେ ନଈ କୂଳେ, ଗଛ ମୂଳେ, ପାହାଡ଼ ତଳେ ନାନା ପ୍ରକାର ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି । କେବେ ଲୁଚକାଳି, ଆଖିଧରା, ଡାଇଁଫୁଲ ଖେଳନ୍ତି, କେବେ ଅବା ମାଲ ଯୁଦ୍ଧ କରନ୍ତି, ଧାଆଁନ୍ତି । ପିଲାମାନେ ଡେଇଁ ନାଚି ଖେଳିବା ବେଳେ ଗଛ ଲତା ଆନନ୍ଦରେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପତ୍ର, ଫଳ, ଫୁଲ ଝାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି । ପକ୍ଷି-ମାନେ ମଧୁର ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱରରେ ଗାଆନ୍ତି, ନଈ ପାଣି କଳ କଳ ନାଦରେ ନାଚି ଖେଳି ଚାଲେ । ଏମାନଙ୍କ ସାଥିରେ ବାଘ ପିଲା, ହରିଣ ଛୁଆ, ବାଛୁରୀ ଆଦି ଆଉ ଛୋଟ ଛୋଟ ପଶୁମାନେ ବି ଖେଳନ୍ତି ।

କେବେ କେବେ ପିଲାମାନେ ମିଛି ନକଲି ହୋମ କରନ୍ତି । ଥରେ ଲବ, ଥରେ କୁଶ ନିଜ ନିଜକୁ ବାଲ୍ମୀକି ସାଜି ହୋମରେ ବସନ୍ତି । ଗୀତ, ନାଟ, ହସ କଉତୁକ ବରାବର ଚାଲି ଥାଏ । ଲବ କୁଶ ମାଟିରେ ଦେବତା ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଗଢ଼ନ୍ତି । ମୂର୍ତ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଫୁଲ ଚନ୍ଦନ ବେଲପତ୍ର,

ଦୁବ, ନାନା ପ୍ରକାର ଫଳ ଦେଇ ପୂଜା କରନ୍ତି, ଜୁହାର କରନ୍ତି । ମାଟିର ମୂର୍ତ୍ତି ତ ହଲଚଲ ହୁଏ ନାହିଁ କି ଖାଏ ନାହିଁ—ଟିକଏ ଅନାଇଁ ପିଲାମାନେ ପୂଜାର ଫଳ ସବୁ ପାଟିରେ ପକାଇ ନାଚନ୍ତି । ଖେଳ ସରିଲେ ପ୍ରତିମା ସବୁ ଭଙ୍ଗି ଚୁଙ୍କ ଫୋପାଡ଼ି ଦଅନ୍ତି । କେବେ କେବେ ପିଲାମାନେ ନଈରେ ଯାଇ ଠିଆ ହୁଅନ୍ତି, ପାଣିରେ ନିଜ ନିଜର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖି ଆନନ୍ଦରେ ପାଗଳ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । ନିଜ ପ୍ରତିବିମ୍ବକୁ ଦେଖି ଖତେଇ ହୁଅନ୍ତି— ପ୍ରତିବିମ୍ବ ତ ତୁନି ରହିବା ଜିନିସ ନୁହେଁ । ସେ ବି ଖତେଇ ହୁଏ । ଏମାନେ ଯାହା କରନ୍ତି, ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଠିକ୍ ସେଇଆ କରେ । ଏଥିରେ ପିଲାମାନେ ହସି ହସି ଅଥୟ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ସେଇ ସରଳ ସରସ ହସରେ ନଈ ବି ହସି ଉଠେ । ପିଲାମାନେ କେବେ କେବେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଛ ଚଢ଼ି ଫଳ ଖାଆନ୍ତି, ଲଟାରୁ ଫୁଲ ତୋଳି ଦେହଯାକ ମଣ୍ଡିଥାନ୍ତି । ଲବ କୁଶଙ୍କର ଏପରି ନାନା ପ୍ରକାର ଖେଳ କୌତୁକ ଦେଖି ସୀତା ଦୁଃଖ ଶୋକ ଭୁଲି ଯାନ୍ତି ।

ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା

ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଲବ କୁଶଙ୍କର ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ ହେଲା । ବାଲ୍ମୀକି ମୁନି ସେମାନଙ୍କର ଗୁରୁ । ପ୍ରଥମରେ ସରସ୍ୱତୀପୂଜା । ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଆଦେଶରେ ପିଲମାନେ ଗୋଟିଏ ସରସ୍ୱତୀ ପ୍ରତିମା ଗଢ଼ିଲେ । ପ୍ରତିମାକୁ ନାନା ଫୁଲ, ବେଲ ପତ୍ରରେ ମଣ୍ଡି ଦେଲେ । ପୂଜା ସରିଲାରୁ ମୁନି ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଅକ୍ଷର ଶିଖାଇ ଦେଲେ । ସେମାନେ ବର୍ଣ୍ଣ ମାଳା ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଶିଖି ପକାଇଲେ,

ଛୋଟ ଛୋଟ ବାକ୍ୟ ସବୁ ବନାନ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କ୍ରମେ ପୋଥି ପଢ଼ିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲେ ।

ପିଲାଯୋଡ଼ିକର ଖେଳ କୌତୁକରେ ଯେପରି ଶ୍ରଦ୍ଧା, ପାଠପଢ଼ାରେ ତାଠାରୁ ଅଧିକ ଆଗ୍ରହ, ଯତ୍ନ । ପ୍ରତି ଦିନ ଗେରୁଆ ଗାମୁଛା ପିନ୍ଧି ତାଳ-ପତ୍ର, ଲେଖନୀ ଧରି ମହା ଆନନ୍ଦରେ ଋଷିଙ୍କ ପାଖକୁ ଧାଇଁ ଯାନ୍ତି, ଅନ୍ୟ ମୁନିପିଲାଙ୍କ ସାଥିରେ ମନ ଲଗାଇ ପଢ଼ନ୍ତି । ବାଲ୍ମୀକି ପୂର୍ବ ଦିନର ପାଠରେ ପ୍ରଶ୍ନ କରନ୍ତି । ଲବ କୁଶ ସନ୍ଧ ଘୋଷି ପଢ଼ିଥିବା ପାଠ ଭଲ କରି କହି ପକାନ୍ତି । ଯାହା ଶୁଣନ୍ତି ତାହା ପ୍ରାଣର ମନେ ରଖି ଦିଅନ୍ତି । ଏହା ଦେଖି ଋଷିଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ତୋଷ ଧରୁ ନ ଥାଏ । ଭାବନ୍ତି, ଯୋଗ୍ୟ ବାପାର ଯୋଗ୍ୟ ପିଲା । ଦୁହିଁଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଜ୍ଞାନ ଯେପରି ଫୁଟି ବାହାରୁଥାଏ ।

ଋଷି ପିଲାଙ୍କ ଭିତରେ କେହି ପାଠ ଚୋର ହୋଇ ଠିକ୍ ସମୟରେ ପଢ଼ିବାକୁ ନ ଗଲେ, ତାକୁ ଧରି ଆଣିବା ପାଇଁ ବାଲ୍ମୀକି ଲବ କୁଶଙ୍କୁ ପଠାନ୍ତି । ଦୁହେଁ ଧାଇଁ ଯାଇ ପାଠ ଚୋରକୁ ଉଠାଇ, ବୋହି ଆଣନ୍ତି । ପୁଲିସ ଚୋରକୁ ମେଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଆଗରେ ଆଣି ଠିଆ କରାଇବା ପରି, ଦୁହେଁ ପାଠଚୋରମାନଙ୍କୁ ଟେକି ଆଣି ଗୁରୁଙ୍କ ଆଗରେ ଠିଆ କରାଇ ଦିଅନ୍ତି । ପ୍ରତି ଦିନ ପାଠପଢ଼ା ଶେଷରେ ମୁନି ପିଲାଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ନାନା ରକମର ଫଳ ଦିଅନ୍ତି । ପାଠଶାଳାକୁ ଯେ ଆଗେ ଆସେ ତାଙ୍କୁ ଆଗେ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ଛାଡ଼ନ୍ତି । ପାଠ ଚୋରମାନଙ୍କୁ ଘଡ଼ିଏ ଦି ଘଡ଼ି ପାଠଶାଳାର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ଠିଆ କରାଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ଲବ କୁଶ ବଡ଼ ଭଲ ପିଲା । ପାଠ ପଢ଼ାଇବାବେଳେ ଦୁହେଁ ମୁନିଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଥାନ୍ତି । ଯାହା ଶୁଣନ୍ତି ସେଇକ୍ଷଣି ଘୋଷି ପକାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ଋଷିଙ୍କର ଭାରି ଆନନ୍ଦ ।

ଯାହା କହନ୍ତି ସେଥିରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଭୁଲ ନ ଥାଏ । ବାଲ୍ମୀକି ପିଲା-ମାନଙ୍କୁ ଆଗେ ଆଗେ ଶ୍ଳୋକ ସ୍ତବ ସ୍ତୁତି ବୋଲିବାର ବତେଇଦେଲେ । ଲବକୁଶ କଅଁଳ ସ୍ୱରରେ ସ୍ତବ ସ୍ତୋତ୍ର ବେଶ୍ ଗାଇ ଯା'ନ୍ତି ।

ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଦି ଭାଇ ପୋଥିପଢ଼ା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଶିଖି ପକାଇଲେ । ଅତି ଚଞ୍ଚଳ ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ି ପାରୁଥିଲେ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଶ୍ଳୋକ ପିଲାଙ୍କୁ କେବେ କେବେ ପଢ଼ାଇବାକୁ ମୁନି ଦି ଭାଇଙ୍କି କହନ୍ତି । ଦୁହେଁ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ପଢ଼ାଇ ଦିଅନ୍ତି ! ବର୍ଷେ ଦି ବର୍ଷ ଭିତରେ ଲବକୁଶ ବ୍ୟାକରଣ, ଗଣିତ, ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର, ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାଷା ଅଭ୍ୟାସ କରି ପକାଇଲେ । ନାଟ, ଗୀତ, ଚିତ୍ରଲେଖା, ବାଜା ବଜାଇବାରେ ପାରଙ୍ଗମ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଏତେ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ କଥା ଶିଖିବା କଣ ସହଜ କଥା ? ଆଶ୍ରମର ସମସ୍ତେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଚତୁର ପିଲାଦୁଇଟିଙ୍କୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପୁଅ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ବଂଶର ପିଲା, ବାଲ୍ମୀକି ମୁନିଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ—ଏଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି, ଜ୍ଞାନ କାହିଁକି ବା ନ ହେବ ?

ପ୍ରତି ଦି ଦିନକେ ଥରେ ବାଲ୍ମୀକି ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତି । ପରୀକ୍ଷାରେ ଲବ କୁଶ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଳି ଯାନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଏକାବେଳକେ ଅଚମ୍ଭିତ ! ନିତି ସଞ୍ଜବେଳେ ଦି ଭାଇ ପାଠଶାଳାରୁ ଫେରି ମା ପାଖରେ ବସନ୍ତି । ସୀତା ଦୁହିଁଙ୍କ କୋଳରେ ବସାଇ ମୁଣ୍ଡ ପିଠି ଆଉଁସି ପାଠ ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରୁ ପାଠ ପଢ଼ା, ଗୀତ ବୋଲା ଶୁଣି ମା ବଡ ଖୁସୀ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । କେବେ କେବେ ସୀତା ପଚାରନ୍ତି—'ବାପମାନେ, ଆଜ୍ଞ ପଢ଼ା ସାରି ଆସିବାରେ ଏତେ ଡେରି କଲ କିଆଁ । ଭୋକ ହେଉ ନାହିଁ ?'

ପିଲାମାନେ କହନ୍ତି—'ମା, ପଢ଼ିବାବେଳେ ଆମକୁ ଭୋକ ଶୋଷ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଥିବାବେଳେ ଖାଇବା ପିଇବା ଏକାବେଳକେ ଭୁଲି ଯାଉଁ ।'

ତୁମେମାନେ ଜାଣ, ଲବକୁଶ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବାଳକ । ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷତ୍ରିୟର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ । ସବୁ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ାଇବା ପରେ ବାଲ୍ମୀକ ଦୁହିଁଙ୍କି ଯୁଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟା ଶିଖାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଶସ୍ତ୍ରଅସ୍ତ୍ର କପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ, କପରି ବା ଲଢ଼ିବା ଦରକାର, ସେ ସବୁ ବିଷୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଶିଖାଇ ଦେଲେ । ପିଲାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଦିନ ନକଲି ଯୁଦ୍ଧ ହୁଏ । ପିଲା-ମାନେ ଦ'ଭାଗରେ ଦ'ଆଡ଼େ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଯାନ୍ତି । ଲବ ଗୋଟିଏ ଦଳ ଆଗରେ, କୁଶ ଅନ୍ୟ ଦଳ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇ ଯୁଝନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଦଳ ଅନ୍ୟ ଦଳକୁ ଖେଦି ଯା'ନ୍ତି । ନକଲି ଲଢ଼େଇ କରିବା ବେଳେ ସୀତା, ବାଲ୍ମୀକ, ଋଷିପତ୍ନୀ, ଋଷିକୁମାରୀ ଓ ମୁନିଶିଷ୍ୟମାନେ ତାହା ଆଗ୍ରହରେ ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ଥରେ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ ଜିଣିଲେ, ଥରେ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷ ଜିଣନ୍ତି । ଜିତିବା ଦଳରେ ଘନ ଘନ କରତାଳି ହେଉଥାଏ । ଲଢ଼େଇରେ ଲବ-କୁଶଙ୍କର ଭାରି ଆଗ୍ରହ ଉତ୍ସାହ, ଭାରି ସାହସ । ଦୁହିଁଙ୍କର ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧି ଆଉ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ଦେହର ବଳ, ସାହସ ବି ବଢ଼ି ଉଠୁଥାଏ ।

କେବେ କେବେ ପିଲାମାନଙ୍କର ନକଲି ରାଜସଭା ବା ଦରବାର ବସେ । ଲବ ରାଜା ସାଜି ବସିଲେ, କୁଶ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୁଅନ୍ତି । କୁଶ ରାଜ-ଗାଦିରେ ବସିଲେ ଲବ ମନ୍ତ୍ରୀ କାମ କରନ୍ତି । ରାଜା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ କେତେ ଋଷି ପିଲା ତାଳପତ୍ର ଛତା ଧରି ଠିଆ ହୁଅନ୍ତି । କେତେ ଜଣ ପତ୍ରର ଆଲଟ ପକା'ନ୍ତି । ପରେ ରାଜାଙ୍କର ବିଚାରଣା ଚାଲେ । ଜଣେ ଦି ଜଣଙ୍କୁ ଦୋଷୀ କରି ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖକୁ ଓଟାରି ଆଣି ଛିଡ଼ା କରନ୍ତି । କେତେ ପିଲା ସାକ୍ଷୀ

'ସୀତା ଦୁହିଁଙ୍କି ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତି'........[ଲବ କୁଶ ପୃଷ୍ଠା ୧୭]

ହୋଇ ବାହାରନ୍ତି । ସାକ୍ଷ୍ୟ ଶୁଣିବା ପରେ ଲବକୁଶ ଦୋଷୀଙ୍କୁ ଉଚିତ ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତି । ଏପରି ବିବିଧ ମଜାଳିଆ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲିଥାଏ ।

ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଉପନୟନ ହେବାର ବୟସ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା । ବାର ବର୍ଷ ବୟସରେ ବାଲ୍ମୀକି ହୋମ କରି ମନ୍ତ୍ର ବୋଲି ଲବ ଓ କୁଶଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ପଇତା ପକାଇ ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ଗାୟତ୍ରୀ ଶିଖାଇଲେ । ନିତି ସକାଳେ, ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଆଉ ସଞ୍ଜବେଳେ ଦୁଇଭାଇ ସନ୍ଧ୍ୟା କରନ୍ତି, ଗାୟତ୍ରୀ ଜପନ୍ତି । ଏଥିରେ ଦୁହିଁଙ୍କର ଭକ୍ତି ନିଷ୍ଠା । ବ୍ରତୋପନୟନ ହେଲାକ୍ଷଣି ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ବାଳକମାନେ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ଏଥିରେ ନୂତନ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଲବ କୁଶ ମୁନି ଋଷି ଆଶ୍ରମରେ ଭିକ୍ଷା ମାଗି ବୁଲନ୍ତି । ପ୍ରଥମରେ ମା'ଙ୍କ ପାଖକୁ ଯା'ନ୍ତି, ସୀତା ଭିକ୍ଷା ଦେବା ପରେ, ସେମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ଭିକ୍ଷା ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି ।

ଉପନୟନ ଉତ୍ତାରୁ ଲବ କୁଶ ମନ ଲଗାଇ ବେଦ ବେଦାଙ୍ଗ ପାଠ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଦୁହିଁଙ୍କର ଅଗାଧ ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମିଲା । ସେମାନଙ୍କ ବେଦପାଠରେ ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାନ୍ତି । ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ସହିତ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କର ବେଶ୍ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା, ତର୍କ ବିତର୍କ ହୁଏ । ଭଗବାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ନାନା ଯୁକ୍ତି ଚାଲେ । ଏ ବିଷୟରେ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ବହୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ଉଚିତ ଉତ୍ତର ପା'ନ୍ତି । କୌଣସି କଥାରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲାକ୍ଷଣି ସେମାନେ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କି ନ ପଚାରି ନ ବୁଝି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ସନ୍ଦେହ ଘୁଞ୍ଚିଲେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । ବେଦ ପାଠ, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନାରେ ଲବକୁଶଙ୍କର ମନୋଯୋଗ, ତୀକ୍ଷ୍ଣ ବୁଦ୍ଧି, ବିଚାର ବଳ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତୁଳସୀ ବି

ପତ୍ରରୁ ବାସେ । ବାଲ୍ମୀକି ଯେବେ ଯେଉଁ ବାଟ ଦେଖା'ନ୍ତି, ଦି'ଭାଇ ଚଞ୍ଚଳ ତାହା ଧରି ଚାଲନ୍ତି । ଏହା ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକର କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ।

ବାଲ୍ମୀକି ଲବକୁଶଙ୍କୁ ଧନୁଶରର ବ୍ୟବହାର ଶିଖାଇଲେ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଦି ଭାଇ ଲାଖିବାରେ ଧୁରନ୍ଧର ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଅନେକ ସମୟରେ ଶରବିଦ୍ଧା ପକ୍ଷୀ ଧରି ବେଶି ଦୂରରୁ ବାଣ ମାରି ସେମାନେ ଗଛ ଗଣ୍ଡି ଫଟାଇ ଦିଅନ୍ତି, ଉପରେ ଉଡ଼ି ଯିବା ପକ୍ଷିମାନଙ୍କୁ ଶର ମାରି ତଳେ ପକାଇଦିଅନ୍ତି । ଗଛର ଫୁଲ, ଫଳ, ପତ୍ରକୁ, ନଦୀର ଛୋଟ ଛୋଟ ମାଛକୁ ଠିକ୍ ଲକ୍ଷ କରି ଶର ଛାଡ଼ନ୍ତି । କ୍ରମେ ସେମାନେ ଶିକାର ଶିକ୍ଷା କଲେ । ବନରେ ଭାଲୁ ବାଘ ଇତ୍ୟାଦି ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଗୋଡ଼େଇ ଅଭ୍ୟାସ ଶିକାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶିକାର କରିବା ସମୟରେ ଲବ କୁଶଙ୍କ ହାତରୁ ବନ୍ୟ ପଶୁମାନେ ନିସ୍ତାର ପାଉ ନ ଥିଲେ । ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡା, ଢାଲ, ଲାଠି, ବର୍ଚ୍ଛାର ବ୍ୟବହାର ଶିକ୍ଷା ଦିଅଗଲା । ପିଲାମାନଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ଜ୍ଞାନରେ ସୀତାଙ୍କର ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ହେଉ ଥିଲା, ଦୁହିଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧ—ବିଦ୍ୟାରେ ତାଙ୍କ ଆନନ୍ଦ, ସନ୍ତୋଷ ଦୁଇ ଗୁଣ ବଢ଼ିଲା ।

ରାମାୟଣଗାନ

ପ୍ରତିଦିନ ବଡ଼ ସକାଳେ ଲବ କୁଶ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ସାଥିରେ ନଈକି ଯାଆନ୍ତି । ସ୍ନାନ ସାରି ଗଙ୍ଗା କୂଳେ ବସି ସନ୍ଧ୍ୟା କରନ୍ତି । ପରେ ଋଷିଙ୍କର ହୋମ ପାଇଁ ନଈପାଣି ଧରି ଫେରନ୍ତି । ଆଶ୍ରମକୁ ଯିବା ବାଟରେ ଦିଭାଇ ମୁନିଙ୍କ ହୋମ ଆଉ ପୂଜା ପାଇଁ କାଠ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି, ଫୁଲ, ବେଲପତ୍ର, ଫଳ ଇତ୍ୟାଦି ତୋଳନ୍ତି । ବାଲ୍ମୀକି ହୋମ ପୂଜାଦି ସାରି ଦି ପିଲାଙ୍କୁ ରାମାୟଣ ଗାନ ଶିଖାନ୍ତି ।

ରାମାୟଣ କଣ ତୁମେମାନେ ବୋଧହୁଏ ଜାଣିଛ । ସୀତା ତାଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଥିବାବେଳେ ବାଲ୍ମୀକିମୁନି ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ରାମଙ୍କ ଚରିତ ଲେଖିଥିଲେ । ରାମାୟଣ ଆମ ଦେଶର ପ୍ରଥମ ପୁରାଣ । ତାହା ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ସରସ ସରଳ ମଧୁର ଭାଷାରେ ଲେଖା ହୋଇ ଅଛି । ସେଥିରେ ରାମ ରାବଣ ଚରିତ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଯାଇଛି । ସେତେବେଳେ ବାଲ୍ମୀକି ରାମଜନ୍ମଠାରୁ ସୀତାବନବାସ ଯାଏ ସବୁ କଥା ଲେଖି ସାରିଥିଲେ ! ପରେ ରାମାୟଣର ବଳକା ଭାଗ ରଚନା କଲେ । ସେ ପୁରାଣଟି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ତାଳପତ୍ର ପୋଥିରେ ଲେଖି ରଖିଥାନ୍ତି । ନିତି ସେ ରାମାୟଣଗାନ ଲବ କୁଶଙ୍କୁ ଶିଖାନ୍ତି, ରାମାୟଣ ଚରିତ ସ୍ପଷ୍ଟ କରି ବୁଝାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଲବ କୁଶ ବୀଣା ଧରି ମୁନିଙ୍କ ପାଖରେ ରାମାୟଣ ଗାନ୍ତି । ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ମଧୁର କୋମଳ କଣ୍ଠରେ ଏକ ସ୍ୱରରେ ରାମାୟଣ ବୋଲନ୍ତି, ଆଶ୍ରମରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଟଳଟଳ ହୋଇଯାଏ, ହୃଦୟ ତରଳ ପଡ଼େ । ଆହା କି ସୁନ୍ଦର, ଚମତ୍କାର ସେଇ ଗାନ ! ସୁନ୍ଦର ଶିଶୁଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱରରେ ପୁରାଣ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଶୁଭେ— ଆଶ୍ରମ ଅଧିକ ପବିତ୍ର ହୋଇ ଉଠେ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଦି ଭାଇ ରାମାୟଣର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଗ ବେଶ୍ ଗାଇ ଜାଣିଲେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ଳୋକର ଅର୍ଥ ସୁନ୍ଦର ବୁଝି ପାରିଲେ । ପୁରାଣ ବୋଲା ହେବା ସମୟରେ ମୁନି, ସୀତା, ମୁନିପତ୍ନୀ, ମୁନିକୁମାରୀ ଓ ଋଷିଶିଷ୍ୟମାନେ ଦି'ଭାଇଙ୍କି ଘେରି ବସି ଏକ ମନରେ ଶୁଣନ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ, ବାଲ୍ମୀକି ଆଉ ସୀତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ରାମାୟଣ ଗା'ନ୍ତି । ସେଇ ଗାନ ଶୁଣି ସୀତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଆସେ । ଗାନ ଚାଲି ଥିବାବେଳେ ସୀତାଙ୍କ ମୁଖରେ କେବେ କେବେ ହସ ଫୁଟି ଉଠେ, ତାଙ୍କ ମୁହଁ କେବେ କେବେ ମଉଳି ପଡ଼େ, ଆଖିରୁ ଝର ଝର ଲୁହ ବହି ପଡ଼େ । ବାଲ୍ମୀକି ଏହା ଦେଖି ଦରହାସ କରୁଥାନ୍ତି । ପିଲା ଦୁହେଁ କିଛି ବୁଝି ନ ପାରି ଋଷି ଆଉ ସୀତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ବଳବଳ ଚାହିଁ ରହନ୍ତି । ମା'

ଏକା ରାମାୟଣର ସୀତା ବୋଲି ଲବକୁଶ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ହିଁ ସେମାନଙ୍କ ବାପା ବୋଲି ସେମାନେ ମୋଟେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ କଥା ଦୁହିଁଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୋପନ ରଖା ଯାଇଥାଏ । ଦିନେ ଲବ ସୀତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ—'ମା, ଆମେ ରାମାୟଣ ବୋଲିବାବେଳେ ତୁମେ କେବେ କେବେ କାନ୍ଦ କାହିଁକି ?' ସୀତା ତୁନି ହୋଇ ରହିଲେ । ପରେ କିନ୍ତୁ ଜଣାନ୍ତି ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କହିଲେ—'ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଦୁଃଖ କଥା ଶୁଣି ଆଖିରୁ ଲୁହ ଖସି ପଡ଼େ । ଆହା, ସୀତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ରାମଙ୍କର କି ଦୁଃଖ ହେଉ ନ ଥିବ !' ଏଣୁ ତେଣୁ କହି ସୀତା ପିଲାଙ୍କୁ ତୃପ୍ତ କରି ଦିଅନ୍ତି ।

ରାମଚରିତକୁ ନେଇ କେବେ କେବେ ମୁନିଙ୍କ ସହିତ ଲବକୁଶ ନାନା ଯୁକ୍ତି ତର୍କ ବି କରନ୍ତି । ରାମାୟଣରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର କଥା ଲେଖା ଅଛି, ସେମାନଙ୍କର ଦୋଷ ଗୁଣ ବିଚାର କରି ବସନ୍ତି । ବାଲ୍ମୀକି, ସୀତା ସେଥିରେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଯା'ନ୍ତି—ପିଲାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି, ଚତୁରତାକୁ ମନେ ମନେ ତେର ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ଦିନେ ଲବକୁଶ ବାଲ୍ମୀକି ଆଉ ସୀତାଙ୍କ ଆଗରେ ବସିଛନ୍ତି, ସେ ସମୟରେ ଲବ କହିଲେ—'ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମୁଁ ଦିଓଟି ବଡ଼ ଦୋଷ ଦେଖୁଛି ।'

ବାଲ୍ମୀକି:—କି କି ଦୋଷ ଦେଖୁଛ ?

ଲବ:—ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ହାତରେ ସୂର୍ପଣଖାର ନାକ କାନ କଟାଇ ଦେଲେ । ଏ ପ୍ରଥମ ଦୋଷ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଗର୍ଭବତୀ ସୀତାଙ୍କୁ ବନକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ଏ ହେଉଛି ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୋଷ ।

କୁଶ:—ସୂର୍ପଣଖା ଅପରିଚିତ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖିବାକ୍ଷଣି ତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବା ପାଇଁ ହଠ କରିଥିଲା । ତାର କଣ ଦୋଷ ହୋଇ ନାହିଁ ?

ଲବ:—ଦୋଷ କପରି ହେଲା ? ଖାଲି ମନା କରିଥିଲେ କଣ କଥାଟା ସରୁ ନ ଥାନ୍ତା ? ନାକ କାନ କଟା ହେଲା କିଆଁ ?

କୁଶ:—ମନା କରୁ କରୁ ତୁମ୍ଭାକୁ ତୁମ୍ଭ ମହାରାଣ କଲେ କଏ ବା ନ ରାଗି ରହି ପାରିବ ?

ଲବ:—ରହିବାରୁହିଁ ଏତେ କାଣ୍ଡ କାରଖାନା, ଅଶାନ୍ତି ଗୋଳମାଳ, ଲୋକକ୍ଷୟ ରକ୍ତପାତ ହେଲା ।

ବାଲ୍ମୀକି ଟିକଏ ହସି ଦେଇ କହିଲେ—'ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କୁ ଏଭଳିହିଁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ । ଦୁଷ୍ଟ ଦମନ ରାମଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ । କୌଣସି ଗୋଟାଏ କାରଣକୁ ନେଇ ସେ ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସ ବଂଶ ଲୋପ କରିଛନ୍ତି ।'

ସୀତା ପଚାରିଲେ—'ରାମଙ୍କର ଆଉ ଦୋଷଟା କଣ ?'

ଲବ:—ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ସୀତାଙ୍କର ବନବାସ ।

ସୀତା:—ରାମଙ୍କର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମାନେ ସୀତା ଚରିତ୍ରରେ ସନ୍ଦେହ କରିବାରୁ ସେ ଏହା କରିଛନ୍ତି ସିନା ! ଅପଖ୍ୟାତି ଦୁଃଖନୀୟ କମିଛି ?

କୁଶ:—ଲୋକେ ସନ୍ଦେହ କଲେ କଣ ହେଲା—ରାମ ନିଜେ ତ ସନ୍ଦେହ କରି ନାହାନ୍ତି ! ସେ ତ ଭଲ କରି ଜାଣନ୍ତି, ସୀତାଙ୍କ ଜୀବନରେ କିଛି କଳଙ୍କ ନାହିଁ । ସେ ଯେ ପରମ ସତୀ । ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷାର ଫଳ ତେବେ କଣ ଶେଷରେ ଏଇଆ ହେଲା ?

ଲବ:—ଏ ଭଳି ରାଜା, ପ୍ରଜା ଥିଲେ ରାଜ୍ୟ ଛାରଖାର ହେବାକୁ ଆଉ କେତେ ଷଣ ? ମୂର୍ଖ ପ୍ରଜାଙ୍କ କଥାରେ ଯେଉଁ ରାଜା ଏପରି କଦର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ, ସେ ରାଜା ତ ଅନ୍ଧ ନୁହେ, ଅନ୍ଧ ଆଉ କଏ ?

ବାଲ୍ମୀକି—ତୁମେମାନେ ପିଲା—ରାଜଧର୍ମ କିଛି ବୁଝି ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ତୃପ୍ତ କରିବାହିଁ ରାଜାର ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମ । ଏଣୁ ରାମଙ୍କର କୌଣସି ଦୋଷ ନାହିଁ—ଅଧିକରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଗୁଣ କହିବାକୁ ହେବ ।

ସୀତା:—ରାମଙ୍କର ଯାହା ଦୋଷ ବୋଲି ମନେ କରୁଛ, ସବୁ ବଖାଣି ଗଲ । ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନ କରୁ ନାହଁ କାହିଁକି ?

ଲବ:—ଗୁଣ ବି ଢ଼େର ଅଛି । ତାଙ୍କ ପରି ପିତୃଭକ୍ତ ପୁଅ, ବୀର ପୃଥିବୀରେ ନାହିଁ ।

କୁଶ:—ପିଲାଦିନୁ ସେ ଖୁବ୍ ସାହସରେ ଦୁଷ୍ଟ ଅସୁରଙ୍କୁ ମାରି ଆସିଛନ୍ତି ।

ଲବ:—ସେ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାଇ ବି ପାଇଛନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଭରତ ପରି ଭାଇ ଆଉ ଜନ୍ମ ପାଇବେ କି ନା ସନ୍ଦେହ ।

କୁଶ:—ରାମ ଉପଯୁକ୍ତ ଭୃତ୍ୟ, ମିତ୍ର ବି ପାଇଛନ୍ତି । ହନୂମାନ ଭଳି ସେବକ, ସୁଗ୍ରୀବ, ବିଭୀଷଣ ଭଳି ମିତ୍ର କେବେ ଜନ୍ମି ନ ଥିଲେ କି ଜନ୍ମିବେ ନାହିଁ ।

ଲବ ହସି ହସି କହିଲେ:—

ତେବେ ରାବଣର ବିଭୀଷଣ ପରି ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଭାଇ ମଧ୍ୟ କେବେ ଜନ୍ମି ନ ଥିଲା, କେବେ ଜନ୍ମିବ ନାହିଁ । ମା ଯଦି ଡାଆଣୀ ହୁଏ ପୁଅକୁ ଲଗାଇବ କଏ । ବିଭୀଷଣ ଭଗାରି ହୋଇ ରାବଣର ସର୍ବନାଶ କରି ପକାଇଲା ।

ବାଲ୍ମୀକି:—ଧରମ ନାଁ ବୋଲି ବିଭୀଷଣ ଜଣ ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ବାନ୍ଧି ରଖନ୍ତେ ?

ଲବ କୁଶ ଢେର ସମୟ ଚୁପ୍ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ଲବ ଶେଷରେ ନିଜର ମୁଣ୍ଡଟା ଆଉଁସି କହି ପକାଇଲେ, "ସେ ଯାହା ହେଉ, ଦଶରଥ ପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜା, ମନ୍ଥରା ପରି ଦୁଷ୍ଟା ଦାସୀ ସଂସାରରେ ଆଉ ଦେଖା ନ ଯାନ୍ତୁ—ଏଇଆ ମୋର ଇଚ୍ଛା ।"

ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ହାସ୍ୟରୋଳ ଉଠିଲା ।

ଯାଗର ଯୋଗାଡ଼

ଦିନେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦରବାରରେ ବସି ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି । ସଭାରେ ତାଙ୍କ ଭାଇମାନେ, ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ, ବଶିଷ୍ଠ, ଜାବାଳି, କଶ୍ୟପ ପ୍ରଭୃତି ଋଷିମାନେ ବସିଛନ୍ତି । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କର ପୁରୋହିତ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କୁ କହିଲେ—'ରାବଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ତାହାକୁ ମାରି ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା ପାପରେ ପଡ଼ିଯାଇଛି । ଏ ପାପରୁ କିପରି ମୁକ୍ତ ହେବି କହନ୍ତୁ ।' ଅଶ୍ୱମେଧଯାଗ କରିବାପାଇଁ ବଶିଷ୍ଠ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ଆଉ ଆଉ ଋଷି-ମାନେ ମଧ୍ୟ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଉପଦେଶକୁ ପସନ୍ଦ କଲେ । ରାମଙ୍କର ମନ ମାନିଗଲା । ସେ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯାଗର ଯୋଗାଡ଼ କରିବାକୁ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଆଉ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ ।

ଗୋମତୀ ନଦୀ ତୀରରେ ନୈମିଷାରଣ୍ୟରେ ଯାଗ କରିବା ସ୍ଥିର ହେଲା । ସେଠାକୁ ନାନା ପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯାଉଥିଲା । ଯାଗରେ ଯୋଗ ଦେବା ଲୋକଙ୍କ ପାନ ଭୋଜନର ସୁନ୍ଦର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାହେଲା । ଲକ୍ଷେ ବଳଦ, ଦଶ ହଜାର ଗାଡ଼ି, ଦଶ ହଜାର ଷଣ୍ଢ, ଲକ୍ଷେ ଘୋଡ଼ା, ଚାଉଳ, ଡାଲି, ମୁଗ, ହରଡ଼, କୋଳଥ, ଲୁଣ, ତେଲ, ଘିଅ, ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ବୋହି ନୈମିଷାରଣ୍ୟକୁ ଗଲେ । ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ କୋଟିଏ ସୁନା ରୁପା ସଙ୍ଗେ ନେଇ ଗଲେ । ମହାଜନମାନେ, ବାଜା ବଜାଇବା, ଗାଇବା ନାଚିବା ଯୁବକ ଯୁବତୀମାନେ ଭରତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ସେଠାରେ ହାଜର ହୋଇ ଗଲେ । ଅଯୋଧ୍ୟାର ବାଳକ ବାଳିକା, ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ, ଦଣ୍ଡୀ ଭେଣ୍ଡା, ନଅରର ଦାସ ଦାସୀ, ପାଇକ ରାଉତ, ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତ ସମସ୍ତେ ସେଠାରେ ଯାଇ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ । ଅନ୍ତଃପୁରର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କୌଶଲ୍ୟା, କୈକେୟୀ ଓ ସୁମିତ୍ରାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେଠାକୁ ଗଲେ । ସୀତାଙ୍କର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମୂର୍ତ୍ତି ସେଠାରେ ରଖା ହେଲା ।

ଗୋମତୀ ତୀରରେ ଅନେକ ଘର ତୋଳା ହେଲା । ନାନା ଦେଶରୁ ବଢ଼େଇମାନେ ଆସିଥିଲେ । ଚତୁର ଶିଳ୍ପୀମାନେ ଯାଇ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ରାଜା-ମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର କୋଠା ତିଆରି କଲେ । ମନ୍ତ୍ରିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଘର, ଋଷିମାନଙ୍କ ସକାଶେ କୁଡ଼ିଆମାନ ତିଆରି କରାଗଲା । ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା, ଓଟ, ଗୋରୁ ରହିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଘର ତୋଳା ହେଲା । କେଉଁଠି ଛାମୁଣ୍ଡିଆ, କେଉଁଠି ଚାନ୍ଦୁଆଘର, କେଉଁଠି ବାଦଅଁ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ନଅର ତୋଳା ହେଲା । ସେଥିରେ ହୀରା ମୋତି ମାଣିକ୍ୟର ଗୁନ୍ଦୁଆମାନ ଟଣା ହେଲା ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଚାକର ଆଉ ଦୂତମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଶକୁ ଯାଇ ଧାର୍ମିକ ରାଜାମାନଙ୍କୁ, ମୁନିଋଷିମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ । ରାମଙ୍କର ମିତ୍ର ଓ ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନଙ୍କୁ, ବନ୍ଧୁ, ବାନ୍ଧବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯାଗକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରାଗଲା । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଅନେକ ରାଜା ନିଜ ନିଜର ସୈନ୍ୟ ରଥ, ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା ଘେନି ନୈମିଷାରଣ୍ୟରେ ଆସି ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ ଗଲେ । କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାରୁ ସୁଗ୍ରୀବ ସାଥିରେ ଅନେକ ମାଙ୍କଡ଼ ସେନା ଧରି ଆସିଲେ । ଲଙ୍କାରୁ ବିଭୀଷଣ ବନ୍ଧୁ ରାକ୍ଷସଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯାଗ ସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଜନକ ରାଜା ଥାଟ ଧରି ଆସିଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କୁ ବାଟରୁ ପାଛୋଟି ଆଣିଲେ । କୌଶଲ୍ୟା, କୈକେୟୀ ଆଉ ସୁମିତ୍ରାଙ୍କ ଭାଇମାନେ ଆସି ହାଜର ହେଲେ । ଲୋମ ପାଦ ରାଜା, ଭାଲୁରଜା ଜାମ୍ବବ, ଗୁହକ ଶବର ପ୍ରଭୃତି ଆସିଲେ । ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି, ଦେବର୍ଷି ଓ ରାଜର୍ଷିମାନେ ନିଜ ନିଜର ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଧରି ଯାଗରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ନାନା ଦେଶରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାନେ ଆସିଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ଦୀନ ଦରିଦ୍ରମାନେ ଭୋଜନ ଆଶାରେ ସେଠାକୁ ଗଲେ । ଘରକେ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ଲୋକ ଜଗାଇ ଅଯୋଧ୍ୟା-ନଗରର ସମସ୍ତେ ଗୋମତୀ କୂଳରେ ଯାଇ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ନାନା

ଦେଶରୁ ଆସି ଲୋକେ ଯାଗ ଦେଖିବାକୁ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଗଲେ । ସେଇ କେତୋଟା ଦିନ ଅଯୋଧ୍ୟା ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଯଜ୍ଞ ସ୍ଥଳଟି ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଯୋଧ୍ୟା ପରି ସୁନ୍ଦର, ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

ସାମନ୍ତ, ଅନୁଗତ ରାଜାମାନେ ନାନା ଭେଟି ଧରି ଆସିଥିଲେ । ସେମାନେ ରାମଙ୍କର ପଦବନ୍ଦନା କଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ଭାଇମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଆସିଥିବା ରାଜା, ଋଷି, ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଯଥାବିଧି ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କଲେ । ତାଙ୍କର ଭକ୍ତି ବିନୟ, ଆଦର ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ସମସ୍ତେ ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ । ବିବିଧ ବାଦ୍ୟ ନାଦରେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ମୁନିମାନଙ୍କ ପବିତ୍ର ବେଦପାଠ ମନ୍ତ୍ରଗାନ, ସ୍ତବସ୍ତୁତିରେ, ଶଙ୍ଖ ଧ୍ୱନିରେ ନୈମିଷାରଣ୍ୟ କମ୍ପି ଉଠିଲା । ପାଟି ଛତ୍ରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ଦେଖାଗଲେ ନାହିଁ । ଲୋକ ଗହଳରେ ସେଇଠି ଯିବାକୁ ଆଉ ବାଟ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଠାଏଁ ଠାଏଁ ନାନା ରଙ୍ଗ ଢଙ୍ଗର ଗୀତ, ନାଚ ଲାଗିଗଲା । ସ୍ଥାନଟି ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବରେ ମାତି ଉଠିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ତୋଷ ଆନନ୍ଦ, ସଭିଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଭକ୍ତି ପବିତ୍ରତା ଖେଳି ନାଚି ଉଠିଲା ।

ଯାଗଶାଳାଟି ବଡ଼ ଜାକଜମକରେ ତିଆରି କରା ହୋଇଥିଲା । ଯଜ୍ଞ କୁଣ୍ଡଟି ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଶୁଥିଲା । ଶ୍ରୀରାମ ଯାଗରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇ ବସିଲେ । ପତ୍ନୀ ନ ଥିଲେ ଯାଗ ହୁଏ ନାହିଁ । ସୀତା ତ ନାହାନ୍ତି—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସୀତାକୁ ନେଇ ଯଜ୍ଞ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । ଯେ ଯାହା ମାଗେ ରାମ ମହା ଆନନ୍ଦରେ ତାହାକୁ ତାହା କାତର ନ ହୋଇ ଦିଅନ୍ତି । ଠାଏଁ ଠାଏଁ ଅନ୍ନଛତ୍ର ବସି ଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ଯେ ଆସିଲା, ଅତି ସନ୍ତୋଷରେ ଭୋଜନ କଲା । କେହି ମନା କରିବାକୁ ନାହିଁ, କେହି ବାଧା ଦେବାକୁ ନାହିଁ । ଯାଗସ୍ଥଳରେ 'ଦିଅ ଦିଅ' ଶବ୍ଦ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଶୁଣା ଯାଉ ନ ଥିଲା । ମାଗିବା ଲୋକଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା ଯାଏଁ ଧନ

ଦିଆ ଯାଉଥାଏ । ସୁନା ଲୋଡ଼ିବା ଲୋକଙ୍କୁ ସୁନା, ଚନ୍ଦ୍ର ମାଗିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଭେଉ ଦାନ କରାଗଲା । କାହାରି ମନରେ ଅସନ୍ତୋଷ ନାହିଁ— ସମସ୍ତେ ତୃପ୍ତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ଲୋକଙ୍କୁ କେତେ ଯେ ଲୁଗାପଟା, ସୁନା ରୁପା, ଗାଈ ଗୋରୁ, ଧନ ଅନ୍ନ ଦିଆ ଗଲା ତାହା କଳନା କରି ହେବ ନାହିଁ । ଏଭଳି ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ ବର୍ଷେ କାଳ ଚାଲିଲା ।

ଗୋଟିଏ କୃଷ୍ଣସାରବର୍ଣ୍ଣ ସୁଲକ୍ଷଣ ଅଶ୍ୱ ସଜ୍ଜିତ ହେଲା । ଘୋଡ଼ା ବେକରେ ରାମଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶଂସା ପତ୍ର ବନ୍ଧା ହେଲା । ସେଥିରେ ଲେଖା ଥିଲା—'ଏ ଘୋଡ଼ା ଅଯୋଧ୍ୟା ରାଜା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର । ଏହାକୁ ଯେ ଅଟକାଇ ବା ବାନ୍ଧି ରଖିବ, ତା'ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବୁ । ଶ୍ରୀରାମ ଏକା ପୃଥିବୀରେ ବଳବନ୍ତ । ଏଣୁ ସେ ଅଶ୍ୱମେଧଯାଗ କରୁଛନ୍ତି । ଏ ଘୋଡ଼ାକୁ ସେ ଦମ୍ଭରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ କେହି ବୀର ଥିଲେ, ଆମକୁ ଜିଣି ଏ ଯାଗ କରୁ । ଘୋଡ଼ାକୁ ଯେ ଧରିବ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ମରିବ ।'

ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଘୋଡ଼ା ଛାଡ଼ି ଦେଲେ । ସେ ମନ ମୁତାବକ ଚାଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ରାମଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଅନେକ ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତ ଧରି, ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ନେଇ ଘୋଡ଼ା ପଛେ ପଛେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେଇ ଦିନଠାରୁ ଏକ ବର୍ଷ କାଳ ଯାଗ-ଘୋଡ଼ା ଯେଉଁପରି ଚାଲିବାର କଥା । ବର୍ଷ ଶେଷ ହେବା ଦିନ ଘୋଡ଼ାକୁ ବାହୁଡ଼ାଇ ଆଣିବା ଦରକାର ।

ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ଯଜ୍ଞ-ଅଶ୍ୱ ଗଳାରେ ଜୟପତ୍ର ଧରି ନାନା ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଚାଲି ଥାଏ । ସମସ୍ତେ ଭୟରେ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି । ଯେ ବାଟ ଆଗୁଳି,

ଘୋଡ଼ା ଅଟକାଇ ଗଲେ, ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ତା ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼େଇ କରନ୍ତି । କେତେ ଜଣ ରାଜା ଯାଗ-ଘୋଡ଼ାକୁ ବାନ୍ଧି ରଖିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସେମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ହରାଇ, ବାନ୍ଧି ରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ବନ୍ଧନ ଫିଟାଇ ସେଇ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କଲେ । ଏପରି ପ୍ରାୟ ଏଗାର ମାସ କଟିଗଲା ।

ଯାଗର ବର୍ଷ ପୂରିବାକୁ ଆଉ ପ୍ରାୟ ମାସେ ମାତ୍ର ବାକୀ ଅଛି । ଏ ସମୟରେ ଦିନେ ଘୋଡ଼ା ଯାଇ ବାଲ୍ମୀକଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସୈନ୍ୟ ଧରି ଆଶ୍ରମରୁ ପ୍ରାୟ କୋଶେ ଦୂରରେ ବିଶ୍ରାମ ନେଲେ । ସେ ଦିନ ଘୋଡ଼ାଟି ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ବାଲ୍ମୀକଙ୍କ ତପୋବନରେ ଯାଇ ଚରୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମୁନି ଆଶ୍ରମରେ ନ ଥିଲେ । ଶିଷ୍ୟ-ମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ନେଇ ଚିତ୍ରକୂଟ ପର୍ବତରେ ତପସ୍ୟା କରୁ ଥାନ୍ତି ।

ତାଙ୍କ ଆଶ୍ରମ, ତପୋବନ ଯତ୍ନରେ ଜଗିବା ପାଇଁ ବାଲ୍ମୀକି ଲବ କୁଶଙ୍କୁ କହି ଯାଇଥିଲେ । ମୁନିଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ଲବକୁଶ ଧନୁଶର ଧରି ତପୋବନ ଜଗିଥାନ୍ତି । ଦିନେ ଦୁଇ ଭାଇ କୌତୁକରେ ବୁଲିବାବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଆଶ୍ରମ ପାଖରେ ଘୋଡ଼ାଟିଏ ଚରୁଛି । ଦୁହେଁ ସେଇକ୍ଷଣି ଘୋଡ଼ା ପାଖକୁ ଧାଇଁ ଗଲେ । ତା'ଗଳାର ପ୍ରଶଂସା-ପତ୍ରଟି ପଢ଼ିଲେ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ସନ୍ତାନ ବୀର, ପିଲା—ରାମଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ସହିଛନ୍ତି କେତେବେଳେ ? ପତ୍ରଟି ପଢ଼ିବାକ୍ଷଣି ଦି'ଭାଇଙ୍କ ମନରେ ଭୟଙ୍କର କ୍ରୋଧ ଜଳି ଉଠିଲା । ଦୁହେଁ ବୀର ଗର୍ବରେ ଫୁଲିଗଲେ । କାହିଁକି ବା ନ ଫୁଲନ୍ତେ ? ସେମାନେ ଯେ ବୀର ରାମଙ୍କର ବୀର ପୁତ୍ର । ରାଗରେ ଅଥୟ ହୋଇ ସେମାନେ ଘୋଡ଼ାକୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଗଛରେ ବାନ୍ଧି ଦେଲେ । ପତ୍ରଟି ତା ଗଳାରୁ ବାହାରି କରି ଚିରି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲେ ।

ଏଉକବେଳେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଘୋଡ଼ା ଖୋଜି ଆଣିବାକୁ ଲୋକ ପଠାଇଲେ । ଲୋକମାନେ ବାଲ୍ମୀକି ଆଶ୍ରମରେ ଯାଇ ଦେଖିଲେ, ଘୋଡ଼ାଟି ଗଛରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଛି, ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରେ ଦୁଇ ଜଣ ତେଜୀୟାନ୍ ବାଳକ ଧନୁ ଧରି ସିଂହଛୁଆ ପରି ଗର୍ବରେ ବସିଛନ୍ତି । ଦୁହିଁଙ୍କ ବସିବାର ଠାଣି ଦେଖି ଲୋକମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ସେଠାରୁ ଧାଇଁ ଯାଇ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ଏ କଥା ଜଣାଇଲେ ।

ଶତ୍ରୁଘ୍ନ କୋପରେ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସୈନ୍ୟ ଧରି ଆଶ୍ରମକୁ ଧାଇଁଗଲେ । ସ୍ୱରରେ ଗର୍ଜ୍ଜନ କରି ଲବକୁଶଙ୍କୁ କହିଲେ—'ତୁମେମାନେ ଜାଣିଶୁଣି କାଳକୂଟ ବିଷ ଖାଉଛ କାହିଁ ? ନାଗସାପ ଲାଞ୍ଜରେ କାହିଁକି କୁଣ୍ଡାଉଛ କାହିଁକି ? ଛାଡ଼ି ଦିଅ ଚଞ୍ଚଳ ଘୋଡ଼ାକୁ ।'

ଲବ କୁଶ ହଠାତ୍ ଉଠି ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ଲବ ଭରତଙ୍କୁ ଅନାଇଁ କହିଲେ—'କିଏ ହେ ତୁମେ ? କାହାର ପୁଅ, କେଉଁ ଦେଶର ଲୋକ ? ଘୋଡ଼ା ନେବାକୁ ଆସିଛ ପରା ! ଆଗେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଆମକୁ ଜିଣ, ପରେ ନେବ ଘୋଡ଼ା । ନ ଲଢ଼ି ଏପରି ବକୁଛ କାହିଁ ? ପାଗଳ ହେଲ !'

ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ନଜର ପକାଇଲେ ଦେଲେ, ଯାଗର କଥା ବୁଝାଇଲେ । ହସି ହସି ପଚାରିଲେ—'ତୁମେମାନେ କିଏ ? କାହାର ପୁଅ ? ଘର କେଉଁଠି ? ଯୁଦ୍ଧକୁ ଖେଳ ମନେ କରୁଚ, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ! ଛୋଟ ସୁକୁମାର ଶିଶୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼ିବା ଅସୁନ୍ଦର । ଯୁଦ୍ଧ କଲେ ଜଗତ ଛି ଛି କରିବ । ଏଣୁ ତୁମମାନଙ୍କର ଦୋଷ କ୍ଷମା କରି କହୁଛି, ଘୋଡ଼ା ,ଛାଡ଼ି ଦିଅ ।'

ଲବ:— ତୁମ କ୍ଷମା ଦୟା ଆମେ ଚାହୁଁ ନା । ଯେ ତୁମର ଯାଗ-ଘୋଡ଼ା ବାନ୍ଧିଛି, ସେ ତୁମର ଶତ୍ରୁ । ଆମେ ଏହା ଜାଣି ବାନ୍ଧିଛୁଁ । ଆମ ପରାକ୍ରମରୁ ପାରିବ କିଏ ? ବଳ ଥିଲେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଘୋଡ଼ା ନିଅ ।

କୁଶ:— ନ ପାରିଲେ ଚଞ୍ଚଳ ଫେରି ଯାଅ ।

ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଆଉ ସହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କ୍ରୋଧରେ ଭୁଲି ଦୁଇ ପିଲାଙ୍କୁ ମାରିବାପାଇଁ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଆଦେଶ କଲେ । ସୈନିକମାନେ ଯେ ଯାହାର ଅସ୍ତ୍ର ଧରି ଯୁଦ୍ଧରେ ମାତିଗଲେ । ଲବ କୁଶ ଭୟ କରିବାର ବାଳକ ନୁହନ୍ତି । ଦୁହେଁ ଅଣ୍ଟା ଭିଡ଼ି ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ଭୟଙ୍କର ଲଢ଼େଇ ଚାଲିଲା । ମନେ ହେଲା, ସତେ ଯେପରି ଦୁଇଗୋଟି ସିଂହପିଲା ଘୋର ଗର୍ଜନ କରି ଛେଳି ପଲ ଦଳି ଯାଉଛନ୍ତି ! ଘଡ଼ିକ ଭିତରେ ଲବକୁଶ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷର ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ରଥୀ ସାରଥି ମାହୁନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାରି ହାଣି ପଦା କରି ଦେଲେ । ରକ୍ତନଈ ବହିଗଲା । ବାପ୍ ରେ, ପିଲାଯୋଦ୍ଧାଙ୍କର କି ଯୁଦ୍ଧ ! ଦୁହିଁଙ୍କର ତେଜ ଆଉ ସାହସରେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଏକାବେଳକେ ତଟସ୍ଥ !

ତେବେ ତୁନି ରହିବା ଫଳ କଣ ? ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଯୁଦ୍ଧକୁ ତେଇଁ ପଡ଼ିଲେ । ଦଶ ଦିଗପାଳଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି କହିଲେ—'ମୋ ବାଣରେ ପର୍ବତ ଫାଟିଯାଏ, ସମୁଦ୍ର ଶୁଖି ପଡ଼େ । ପିଲା ଦିଓଟିଙ୍କୁ ମାରିବାକୁ ଯାଉଛି । ମୋ'ର ଦୋଷ ନାହିଁ ।' କୁଶ ହସି ହସି ବୋଇଲେ —'ଯୁଦ୍ଧକୁ ଡରି ପ୍ରଳାପ କରୁଛ କିଆଁ ହେ ବୀର ? ବୋଧହୁଏ ତୁମେ କ୍ଷତ୍ରିୟର ପୁଅ ନୁହ ।'

ଶିଶୁର ଏ କଡ଼ା କଥା ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସହୁଛନ୍ତି କେତେବେଳେ ? ସେ ବାଣ ମାରି ଦଶ ଦିଗ ଅନ୍ଧାର କରି ପକାଇଲେ । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ରାଗରେ

ଯେତେ ବାଣ ମାରନ୍ତି, ଲବ ଗୋଟିଏ ଶରରେ ସେ ସବୁ କାଟି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ଦିଅନ୍ତି । ଶେଷରେ କୁଶ କହିଲେ—'ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ! ତୁମେ ତ ଏତେ ବାଣ ବିନ୍ଧିଲଣି ! ଏବେ ଯଦି ମୋର ଗୋଟିଏ ବାଣ ସହିପାର, ତାହାହେଲେ ଜାଣିବି—ତୁମେ ବୀର, କ୍ଷତ୍ରିୟର ପୁଅ ।' ଏହା କହି କୁଶ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କି ସ୍ମରଣ କରି 'ମହାପାଶ' ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଶର ଜୋରରେ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ବାଣଟି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଗର୍ଜ୍ଜନ କରି ଉଡ଼ିଲା । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ତାହା ବାରଣ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ କୁଶଙ୍କ ବାଣଟି ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କର ହାତ ଗୋଡ଼ ବାନ୍ଧି ପକାଇଲା । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଅଚେତନ ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ି ଗଡ଼ିଗଲେ । ଲବ କୁଶଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ସେତେବେଳେ ଦେଖୁଛି କିଏ ?

ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କର ସାତ ଜଣ ମାତ୍ର ସୈନିକ ଜୀବନ ଧରି ରାମଙ୍କଠାକୁ ଧାଇଁ ଗଲେ । ଭିତରେ ଥରି ଏ ସବୁ କଥା ଜଣାଇଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ତାଟକା ହୋଇଗଲେ । ଦୁଃଖରେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ବିଦାରି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । କପାଳରେ ହାତ ମାରି ବୋଇଲେ—'ଅହା, ପରମ ସତୀ ସୀତାଙ୍କୁ ବିନା ଦୋଷରେ ତଡ଼ିବାରୁ ଏପରି ବିପତ୍ତି ଘଟୁଛି ।' ଭରତ ଆଉ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଇ କହିଲେ—'ପ୍ରଭୋ, ବିପଦବେଳେ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହେବା ବୀରର ଧର୍ମ ନୁହେ, କ୍ଷତ୍ରିୟର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେ । ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ—ଆମେ ଦୁହେଁ ଯାଇ ସେଇ ଦୁଷ୍ଟ ଶିଶୁଙ୍କୁ ବାନ୍ଧି ଆଣିବୁଁ ।'

ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯିବା ପାଇଁ ରାମ ଦି ଭାଇଙ୍କି ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଭରତ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆଉ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସିପାହୀ ସଙ୍ଗେ ବାଲ୍ମୀକି ଆଶ୍ରମକୁ ଧାଇଁଗଲେ ।

କଳା ପୁତୁରାମାନଙ୍କ ଲଢେଇ

ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ମାରି ଲବ କୁଶ ଆଶ୍ରମକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ । ସୀତା ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ, ଫଳ ଦେଲେ । ଖାଇସାରି ଦୁଇ ଭାଇ ଘୋଡ଼ା ପାଖକୁ ପୁଣି ଯିବାକୁ ତରତର ହେଲେ । ସୀତା ସେମାନଙ୍କୁ ଶୋଇବାକୁ କହିବାରୁ ଲବ କହିଲେ—'ଆମକୁ ବନ ଜଗିବାକୁ ଗୁରୁ କହି ଯାଇଛନ୍ତି । ଆଜ୍ଞା ଲଂଘନ କଲେ ତାଙ୍କର କ୍ରୋଧ ହେବ । ରାଜାମାନେ ଆସି ତପୋବନରେ ମୃଗ ମାରୁଛନ୍ତି ।'

ସୀତା ଦି ପିଲାଙ୍କ ଦେହରେ ଅଗୁରୁ ଚନ୍ଦନ ଲେପି ଦେଲେ । ଦୁହିଁଙ୍କି କିଛି ସମୟ କାଖେଇ ଚୁମ୍ବନ କଲେ । ଯିବାବେଳେ କହିଲେ—'ବନରେ ତୁମେମାନେ କାହା ସଙ୍ଗେ କଳି କଜିଆ କରିବ ନାହିଁ ।' ଲବ କୁଶ ତପୋବନକୁ ଧାଇଁଗଲେ ।

କିଛି ସମୟ ଉତ୍ତାରୁ ଭରତ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୈନ୍ୟ ଧରି ମନ୍ତ୍ରିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେଠାରେ ହାଜର ହୋଇ ଗଲେ । ଦେଖିଲେ ତପୋବନଟି ବିଲୁଆ, କୁକୁର, ଶାଗୁଣାରେ ପୂରି ରହିଛି—ଅନେକ ଶବ ରକ୍ତରେ ଭାସି ଯାଉଛି । ଭରତ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ କୋଳରେ ଧରି ଗୁଡ଼ାଏ କାନ୍ଦିଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲେ । ପରେ ଦି'ଭାଇ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସାପକୁ ଦେଖି ବେଙ୍ଗ ଯେପରି ଡରି ଥରି ଯାଏ, ଲବ କୁଶଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ସେପରି ଭୟ ହେଲା । ସୈନିକମାନେ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେଲେ—ବିଚାର କଲେ, ଲବ କୁଶ ସାକ୍ଷାତ୍ ଯମଦୂତ । ଲବ କୁଶଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାନ କିଏ ବଡ଼ ବା କିଏ କିଛି ଜଣା ଯାଉ ନାହିଁ । ଦୁହିଁଙ୍କ ରୂପ ସମାନ, ଗଢ଼ଣ ସମାନ, ବେଶର ଢଙ୍ଗ ବି ସମାନ । ଉଭୟେ ଠିକ୍ ରାମଙ୍କ ଭଳି ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ

ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଗଲେ । ସୈନ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି କହିଲେ, ଲବ କୁଶ ମାନବଶିଶୁ ନୁହନ୍ତି—ସାକ୍ଷାତ୍ ଦେବଶିଶୁ । କେହି କେହି କହିଲେ ଯେ, ଦୁହେଁ ଠିକ ହରହର ମୂର୍ତ୍ତି । କେହି କେହି ବା କହିଲେ, ଅଗ୍ନି ଆଉ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମିଳିମିଶି ଲଢ଼ିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ।

ଭରତ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୁଇ ଶିଶୁଙ୍କର ପରିଚୟ ଲୋଡ଼ିଲେ । ଏମନ୍ତ ଅଦ୍ଭୁତ ଶିଶୁଙ୍କର ପରିଚୟ ନ ଲୋଡ଼ିବ ବା କିଏ? କୁଶ ଉତ୍ତର କଲେ—'ଆମେ ବାଲ୍ମୀକି ମୁନିଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ । ଆମର ନାମ ଧର, ଜାତି କୁଳ ପଚାରି ଲାଭ କଣ ? ଲଢ଼ିବାକୁ ଆସିଛ, ଲଢ଼ି ମର । ନ ପାରିବ ଯଦି, ଫେରି ଯାଅ ।' ଭରତ ହାତୀପିଠିରେ ବସି କୁଶ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରଥରେ ବସି ଲବ ସାଥିରେ ଲଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଲବ କୁଶ ଧନୁର ଟଙ୍କାରରେ ତିନି ପୁର କମ୍ପାଇ ଦେଲେ । ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଚମତ୍କାର ଶର ବର୍ଷି ଶତ୍ରୁଦଳ ଅନ୍ଧକାରରେ ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଇଲେ । ଶତ୍ରୁ ସୈନ୍ୟ ଭୟରେ ଥରହର ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଦିବ୍ୟ ବାଣ ଗୁଣରେ ବସାଇ ବିନ୍ଧିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପୃଥିବୀ ଘନ ଘନ କମ୍ପି ଉଠିଲା । ମାତ୍ର ଲବଙ୍କ ଶରରେ ସେ ସବୁ ବାଣ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ପଡ଼ିଯାଏ । ଶ୍ରାବଣ ଭାଦ୍ରବ ମାସର ନଈବଢ଼ି ପରି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ କ୍ରୋଧ ବେଳକୁ ବେଳ ବଢ଼ି ଉଠୁଥାଏ । ଦେବଶର, ବ୍ରହ୍ମଶର, ଇନ୍ଦ୍ର, ଅଗ୍ନି, ରୁଦ୍ର, ନାଗପାଶ ଇତ୍ୟାଦି ବାଣ ବିନ୍ଧି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହାଲିଆ ହୋଇଗଲେ । ଲବ 'ପାଶୁପତ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଶର ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ! ସେଥିରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ଚେତା ହଜିଗଲା—ସେ ରଥରୁ ତଳକୁ ଖସି ପଡ଼ିଲେ ।

ତେଣେ କୁଶ ସାଥିରେ ଭରତଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଥାଏ । କୁଶଙ୍କର 'ମହାକାଳ' ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଶର ଘୋର ଗର୍ଜନ କରି ଥାଟ ଭିତରେ

ପଶିଗଲା । କାହାର ମୁଣ୍ଡ, କାହାର ପାଦ, କାହାର ବା ହାତ କାଟି ପକାଇଲା । ଶେଷରେ 'ଐଷିକ ବାଣ'ଟି ଜୋରରେ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ । ତାହାର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆଘାତରେ ଭରତ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଭରତ, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସବୁ ସୈନ୍ୟ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲେ—ପାଞ୍ଚ ଜଣ ମାତ୍ର ଫେରି ଗଲେ, ରାମଙ୍କୁ ଏ ଖବର ଦେଲେ । ଲବ କୁଶ ସିଂହନାଦ କରି, ବୀର ଗର୍ବରେ ନାଚି ନାଚି ମା'ଙ୍କ ପାଖକୁ ଫେରି ଗଲେ । ତାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ କଥା କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ ।

ପୁଅ ସଙ୍ଗେ ବାପାର ଯୁଦ୍ଧ

ଭରତ, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ମରଣ ଖବର ପାଇ ରାମ ଶୋକରେ ଢଳିଗଲେ, ବହୁତ ବିଳାପ କଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ, ବିଭୀଷଣ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ମାଙ୍କଡ଼ ସୈନ୍ୟ ଆଉ ବିଭୀଷଣ ଅସୁରସେନା ସଜ୍ଜିତ କଲେ । ହନୁମାନ, ଅଙ୍ଗଦ, ଜାମ୍ବବାନ ଆଉ ନଳ ନୀଳ ସୁଷେଣ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ କପିମାନେ ରାମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାହାରିଲେ । ଭରତଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ ତକ୍ଷ, ପୁଷ୍କଳ—ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପୁଅମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁ ଆଉ ଅଙ୍ଗଦ—ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ ଦୁଇ ପୁଅ ସୁବାହୁ ଓ ଶତ୍ରୁଘାତୀ, ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀରାମ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲେ । ଅନେକ ରାଜା ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଅଗଣିତ ଥାଟ ବାଲ୍ମୀକି ଆଶ୍ରମ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲା । ବାଟରେ ଧୂଳି ଉଡ଼ି ଆକାଶ-ମଣ୍ଡଳ ବ୍ୟାପିଗଲା ।

ଅଗଣନ୍ତି ସେନା ଦେଖି ଲବଙ୍କ ମନରେ ଟିକିଏ ଡର ହେଲା । କୁଶ ତାଙ୍କୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦେଇ କହିଲେ—'ବାଲ୍ମୀକି ମୁନିଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ହୋଇ

ଆମେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଡରିଲେ ଲୋକେ ନିନ୍ଦା କରିବେ—ଗୁରୁଙ୍କର ମନ୍ଦହୁ ଯିବ । ଭୟ କର ନା । ବୀରଙ୍କୁ ଜିଣିଲେ ସିନା ବୀର ବୋଲାଇବା । ସବୁ ସୈନ୍ୟ ମୋ ଭାଗରେ ରହିଲା । ତୁମେ ଏକଲା ରାମଙ୍କ ସାଥିରେ ଲଢ଼େଇ କର ।' ଲବ ଦମ୍ଭ ଧରି ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦୁଇ ପିଲାଙ୍କୁ କହିଲେ—'ମୁଁ ଦଶରଥଙ୍କ ପୁଅ ରାମଚନ୍ଦ୍ର । ତୁମେ ଦୁହେଁ ଠିକ୍ ମୋ ପରି ଦିଶୁଛ । କାହାର ପୁଅ ତୁମେମାନେ ? ତୁମେମାନେ ମୋ'ର ପୁଅ ହୋଇ ଥିଲେ, ଯୁଦ୍ଧ ନ କରି ଚାଲିଯିବ ।'

କୁଶ:—ଆମେମାନେ କାହାର ପୁଅ, ଜାଣି ନାହୁଁ । ତେବେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆସି ବାପ ନା ପଚାରିବା ବୀରର କାମ ନୁହେ । ଆମ ସାଥିରେ ଲଢିବାକୁ ଡରିଲେ, ଶରଣ ପଶ—ଆଉ ମାରିବୁ ନାହିଁ ।

ଏ କଟୁ କଥାରେ ରାମ କୋପରେ ପାଗଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଆଦେଶ କଲେ । ଲଢ଼େଇ ଉଗ୍ର ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ଉଠିଲା । ଲବ 'ଅଦ୍ଭୁତ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଶର ଛାଡ଼ିଦେବା ଖଣି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା ମରିଗଲେ । କୁଶଙ୍କର 'ଅଶ୍ୱଜିତା' ନାମକ ବାଣରେ ରାଉତ ମାହୁନ୍ତମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଛିଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ଲବ କୁଶ ମନେ ମନେ ବାଲ୍ମୀକି ଆଉ ସୀତା ଦେବୀଙ୍କି ଧ୍ୟାନ କରି ଶର ଛାଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ଦୁହେଁ ସିଂହ-ସାହସରେ ମାଛି ଭାଲୁ, ମାକଡ଼ ସୈନ୍ୟ ସବୁ ମାରି ପକାଇଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ, ହନୁମାନ, ଅଙ୍ଗଦ, ଜାମ୍ବବାନ ପ୍ରଭୃତି ପଡ଼ିଗଲେ—ସେମାନଙ୍କର ଚେତା ଚବର ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ରହିଲେ ରାମ, ଆଉ ତାଙ୍କର ଛଅ ପୁତୁରା ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁତୁରାମାନଙ୍କୁ ଅନାଇଁ ବିକଳ ସ୍ୱରରେ କହୁଥିଲେ—'ବଡ଼ ବଡ଼ ରଥୀମାନେ ପଡ଼ିଗଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ କରି ପ୍ରାଣ ଦେବ ।

ମୁନିଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ତପୋବନ ଜଗିଥାନ୍ତି···[ଲବ କୁଶ ପୃଷ୍ଠା ୨୯]

ତୁମେମାନେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ବାହୁଡ଼ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କୁ ଏ ସମ୍ବାଦ ଦିଅ । ଆମ-ମାନଙ୍କର ପ୍ରେତକାର୍ଯ୍ୟ କର, ରାଜ୍ୟ ପାଳନ କର । ତୁମେମାନେ ମଲେ ଆମ ବଂଶ ବୁଡ଼ି ଯିବ । ମୋ କଥା ଶୁଣ—ଚାଲି ଯାଅ ।'

ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ପିଲାମାନେ ଯୁଦ୍ଧରେ କଣ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେବେ ? ନା—ଦେଲେ ନାହିଁ । ରାମଙ୍କୁ କହିଲେ—'ଆମେ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତୁମର କି ଭୟ ? ସବୁ ଯାଉ ମହତ୍ତ୍ୱ ଥାଉ । ବଂଶ ବୁଡ଼ୁ—ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ମାନ ମହତ୍ତ୍ୱ ଗଲେ, ବଂଶ ଥାଇ ବା ଲାଭ କଣ ? ଆମେ ବରାବର ଲଢିବୁଁ ।'

ଛ'ଭାଇ ମିଶି ଲବ କୁଶଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଉଗ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ମାତି ଗଲେ । ଲବ 'ଅଗ୍ନିମୁଖ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବାଣ ପେଷିଦେବାମାତ୍ରକେ, ପାଞ୍ଚ ଭାଇ ସଂଜ୍ଞା ହରାଇ ପଡ଼ିଗଲେ—ରହିଲେ ଏକା ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁ । ଲବ ହସି ହସି ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁଙ୍କୁ ବୋଇଲେ—'କେତେଣି ପର ତୁ କାହିଁ ମିଛଟାରେ ଫର ଫର ହେଉଚୁ ? ରାମ ପରା ବଡ଼ ବୀର—ତାଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣ । ତୁ କେଉଁଣେ ଆଗେ ପ୍ରାଣ ଦେବାକୁ ବସିଚୁ ?'

ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁ:—ତୁମେ ଦି ଟୋକା ଏଡ଼େ ଠାଣ କରୁଚ କେଉଁ ମୁହଁରେ ? ରାମଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ସାହସ ବାନ୍ଧୁଚ ! ପାଗଳ ହେଲ ! ଶଶା କଣ କେବେ ସିଂହକୁ ମାରିପାରେ ? ଛୁଞ୍ଚି ମୁନରେ ପର୍ବତ ତାଡ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଚ କାହିଁ ? ଯୁଦ୍ଧ ଭୂଇଁଟା ମା'ର କୋଳ ନୁହେ ଯେ, ହସି ନାଚି ଖେଳ କୌତୁକ କରିବ । ଫେରିଯାଅ, ଫେରିଯାଅ ।

କୁଶ:—ତୋ କଥା ଶୁଣି ହସ ମାଡ଼ୁଚି । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଗଛ ନ ଥାଏ, ସେଠା ଲୋକେ ଗବଗଛକୁ ବି ବଡ଼ କରି ନେଇଥାନ୍ତି । ରାମକୁ ସେପରି ତୁ ବଡ଼ ମନେ କରୁଛୁ ସିନା !

ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁ:—ଯେ ତାଡ଼କା ରାକ୍ଷସୀକୁ ମାରିଛନ୍ତି, ଗୋଟିଏ କାଣ୍ଡରେ ବାଳିର ପ୍ରାଣ ନେଇଛନ୍ତି, ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଶିବଧନୁ ଭାଙ୍ଗିଛନ୍ତି, ଯା ହାତରେ ଦଶମୁଣ୍ଡ ରାବଣ ମରିଛି, ସେ ତ ବଡ଼ ନୁହେ, ଜଗତରେ ବଡ଼ ଅଉ କିଏ ? ବିନାଶ କାଳେ ବିପରୀତ ବୁଦ୍ଧି ହେଲାଣି ତୋର !

ଲବ:—ଭାରି ବଡ଼ୁଆ ତ ରାମ ! ବୁଢ଼ୀ ରାକ୍ଷସୀଟାକୁ ମାରି ଦେଲା, ବୁଢ଼ା ମାଙ୍କଡ଼କୁ କାଣ୍ଡ ବିନ୍ଧି ମାରିଲା, ଭଙ୍ଗା ଦଦରା ପୁରୁଣା ଧନୁଟାଏ ଭାଙ୍ଗି ପକାଇଲା, ବୁଢ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣରାଜା ରାବଣକୁ ମାରିଦେଲା । ବଡ଼ କଥାଟାଏ କରିଦେଲା ! ତାର ପ୍ରଶଂସା ଗାଉଚୁ ! ଲାଜ ମାଡ଼ୁ ନାହିଁ ? ଆମ୍ଭ କୋ ମର୍ଦ୍ଦ ଆଗରେ ଏହା କହିବୁ ନାହିଁ—ମାଈପି ଆଗରେ ଏ କଥା ଶୋଭା ପାଇବ !

ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁ କ୍ରୋଧରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ଶର ବରଷାଇଦେଲେ । କୁଶ 'ମୋହନାସ୍ତ୍ର' ବିନ୍ଧି ଦେଲେ । ପାଞ୍ଚଭାଇଙ୍କର ଯେଉଁ ଦଶା ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁଙ୍କର ବି ସେଇଆ ହେଲା । ତାଙ୍କୁ ପଡ଼ି ଯିବାର ଦେଖି ରାମ ବାଳକ ପରି କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ । ଏହା ଦେଖି ଲବ କୁଶ ହସି ହସି ଗଡ଼ିଗଲେ । କୁଶ କହିଲେ—'ତୁମେ ପରା ବୀର—କ୍ଷତ୍ରିୟସନ୍ତାନ ? ରଥରେ ବସି କାନ୍ଦୁଚ ! ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ହସେ, କାନ୍ଦେ ନାହିଁ—ଆନନ୍ଦରେ ନାଚେ, ଦୁଃଖରେ ଭାସେ ନାହିଁ । ତୁମ ଭଳି ଭୟାଳୁ ବୀର ହାତରେ ଧନୁଶର ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ତ ମଲେଣି—ଘରକୁ ପଳାଅ ।'

ରାମ:—ମୋ ପୁଅ ଛଡ଼ା ତିନ ଭୁବନରେ ମୋତେ କେହି ଜିଣି ପାରିବ ନାହିଁ । ତୁମେମାନେ ମୋ ପୁଅ ପରି ହସୁଚ । କହ, ତୁମେ-ଦୁହେଁ ମୋ' ପୁଅ ବୋଲି ଜାଣିଲେ ମୋ ମନ ଥୟ ହେବ ।

ଲବ:—ଏକଲା ହୋଇ ଯିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ଭୟରେ ଏହା କହୁଚ ।

ଆମେ ଦୁହେଁ ଋଷିକୁମାର । ଋଷି-ଶିଶୁଙ୍କ ହାତରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବୀରର
ଆଜ ନିଶ୍ଚୟ ଜୀବନ ଯିବ, ଜାଣି ରଖ ।

ରାମଙ୍କର ଏହା ନିତାନ୍ତ ଅସହ୍ୟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ଧନୁ ଉଠାଇ ଶର ବିନ୍ଧିଦେଲେ । ମାତ୍ର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା, ବାଣଟି ଲବକୁଶଙ୍କ ମୁଖରେ ଚୁମ୍ବ ଦେଇ ଫେରିଲା । ଲବକୁଶଙ୍କର ଶର ସବୁ ରାମଙ୍କ ବାମ ପାଦ ଛୁଇଁ ବାହୁଡ଼ିଲା । ପରେ ରାମ ମହା କ୍ରୋଧରେ ଶର ଛାଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କର ବାଣ ସବୁ ଚାରିଆଡ଼େ ଖେଳିଗଲା, ପ୍ରଳୟ ଅଗ୍ନି ମାଡ଼ିଗଲା, ଅନ୍ଧକାର ହୋଇଗଲା । ଲବ କୁଶ କିଛି କାଳ ଛାନିଆଁ ହୋଇ ରହିଲେ । ଏ ଭାବ କିନ୍ତୁ ଅଧିକ ସମୟ ରହିଲା ନାହିଁ । ରାମଙ୍କର ପୁଅ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହେବେ କାହିଁକି ? ଦମ୍ଭ ଧରି ସେମାନେ ହୁଙ୍କାର କରି ପୁଣି ଯୁଦ୍ଧକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲେ । ଶର ମାରି ରାମଙ୍କର ବାଣ ସବୁ କାଟି ପକାଇଲେ । ରାମଙ୍କ ବାଣର ଅଗ୍ନି ସେଇକ୍ଷଣି ନିଭିଗଲା—ଚାରି ଦିଗର ଅନ୍ଧାର କେଉଁଆଡ଼େ ଘୁଞ୍ଚିଗଲା ! ବାପ ପୁଅଙ୍କର ଏ ଭୟଙ୍କର, ଚମତ୍କାର ଯୁଦ୍ଧ ସେତେବେଳେ ଦେଖୁଛି କିଏ ! ରାମ ମନେ ମନେ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି । ଠାଣୁଆ ବୀରକୁ ପାଇ ଲବକୁଶଙ୍କର ବୁକୁ ଗର୍ବରେ, ଆନନ୍ଦରେ ଫୁଲି ଉଠୁଥାଏ । ଦୁଇ ଭାଇ ବାଣ ମାରି ମାରି କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ଜୀବନ ଆଶା ଛାଡ଼ି ଦୁହେଁ ପ୍ରବଳ ବେଗରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇଲେ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଘନଘନ ବାଣ ପ୍ରହାରରେ ରାମ ରଥରୁ ଅଚେତନ ହୋଇ ଖସି ପଡ଼ିଲେ ।

ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ଆନନ୍ଦର ଆଉ ସୀମା ନାହିଁ ! ସେମାନେ ରାମଙ୍କ ପାଖକୁ ଧାଇଁଗଲେ । ରାମଙ୍କ ଦେହରେ ଯେତେ ଅଳଙ୍କାର ଥିଲା, କୁଶ ସେ ସବୁ ବାହାର କରିଦେଲେ । ଲବଙ୍କ ଦେହରେ ଗହଣା ସବୁ ଖଞ୍ଜି ଦେଇ କହିଲେ—'ଭାଇ, ଆଜିଠୁ ତୁମେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା ।' ଲବ

ହସି ଉଠିଲେ । କୁଶ ରାମଙ୍କ ହାତରୁ ଧନୁଷ କାଢ଼ି ଆଣିଲେ । ପରେ ମର ପଡ଼ିଥିବା ସୈନ୍ୟ ଦେଖି ବୁଲିଲେ । ଦେଖିଲେ, ହନୁ ଜାମ୍ବବ ଦୁହେଁ ମର ନାହାନ୍ତି । ଲବ କୁଶ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କି ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ହସି ହସି ଆଶ୍ରମକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ ।

ପୁନର୍ଜନ୍ମ

ଲବ କୁଶ ହନୁମାନ ଓ ଜାମ୍ବବଙ୍କୁ ବାନ୍ଧି ଆଣି ଋଷି ଆଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସୀତା ଏହା ଦେଖି ଏକାବେଳକେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ସେ ହନୁ ଓ ଜାମ୍ବବଙ୍କ ଗଳାର ଫାଶ ଫିଟାଇ ଦେଲେ । ଦୁହେଁ ତାଙ୍କ ପାଦରେ ପଡ଼ି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୀତାଦେବୀ ସେମାନଙ୍କ ହାତ ଧରି ଉଠାଇବା ପରେ ହନୁମାନ କାତର ସ୍ୱରରେ ଜଣାଇଲେ,—'ମା, ସର୍ବନାଶ ହୋଇ ଅଛି—ଅଯୋଧ୍ୟା, କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟା ଆଉ ଲଙ୍କାର ସବୁ ସରିଛି । ଏ ଦୁଇଟି ଶିଶୁ ରାମଙ୍କୁ, ତାଙ୍କ ଭାଇ, ପ୍ରଭୁରାମାନଙ୍କୁ, ସୁଗ୍ରୀବ, ବିଭୀଷଣଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ମାରି ପକାଇଛନ୍ତି ।'

ସୀତା ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଲବ କୁଶ ପାଣି ସିଞ୍ଚି ତାଙ୍କୁ ସଚେତ କରାଇଲେ । ପରେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ଯୁଦ୍ଧଭୂମିକି ଗଲେ । ଏତେ ବଡ଼ ରଥୀମାନଙ୍କୁ ଦୁଇ ଶିଶୁଙ୍କ ଶରରେ ମରି ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖି ସୀତାଙ୍କ ବିସ୍ମୟର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ରାମଙ୍କ ପାଖରେ ବିଳାପ କରି ବସିଲେ । କାରଣ ପଚାରିବାରୁ ସୀତା ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ, ସେମାନେ ନ ଜାଣି ନିଜ ପିତା, ଖୁଡ଼ୀତା ଆଉ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ମାରିଛନ୍ତି । ଏହା ଜାଣି ପାରି ଦୁହେଁ କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ । ନିଆଁ ଜାଳିବାକୁ ସୀତା ପୁଅ-ମାନଙ୍କୁ କହିଲେ । ନିଆଁରେ ଡେଇଁ ପ୍ରାଣ ଦେବାକୁ ବାହାରିଲେ ।

ଦୁଃଖଶୋକରେ ଲବ କୁଶ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ନିରେ ପଶିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ହନୁ କାଠ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣିଲେ । ଘନ ଗୋଟିଏ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡ ଧୂ ଧୂ ଜଳି ଉଠିଲା । ସୀତା, ଦୁଇ ପୁଅ ନିଆଁରେ ଝାସ ଦେବାକୁ ବସିଛନ୍ତି, ଠିକ୍ ଏ ସମୟରେ ବାଲ୍ମୀକି ଯୋଗବଳରେ ଏହା ଜାଣି ପାରି ଚିତ୍ରକୂଟରୁ ସେଠାକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ସୀତା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଋଷିଙ୍କ ପାଦରେ ପଡ଼ି କହିଲେ—'ପିତା, ଲବକୁଶ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶ ନିପାତ କରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ନିଆଁରେ ପଶି ଜୀବନ ଛାଡ଼ୁଛି । ଦୁଇ ପିଲାଙ୍କୁ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ଏମାନଙ୍କ ମୁଖ ଦେଖି ଶାଶୁ ଓ ଭଉଣୀମାନେ ପୁତ୍ରଶୋକ ଭୁଲି ପାରନ୍ତୁ ।'

ବାଲ୍ମୀକି ଅଳ୍ପ ହସି ସୀତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱସ୍ତ କଲେ । ହନୁମାନ ଓ ଜାମ୍ବବଙ୍କୁ କହିଲେ—'ଏଠାରେ ମରି ପଡ଼ିଥିବା ସବୁ ଲୋକ ଏହିକ୍ଷଣି ପୁନର୍ଜନ୍ମ ପାଇ ଉଠିବେ । ଲବ କୁଶ ରାମଙ୍କର ପୁଅ ବୋଲି ତୁମେମାନେ ଏହିକ୍ଷଣି ତାହାଙ୍କୁ କହିବ ନାହିଁ । ପରେ ଅଶ୍ୱମେଧଯଜ୍ଞରେ ପିତା ପୁତ୍ରଙ୍କର ଭେଟ ହେବ ।' ହନୁ ଓ ଜାମ୍ବବ ମୁନିଙ୍କ କଥା ରଖିଲେ । ବାଲ୍ମୀକି ହାତରେ ପାଣି ଧରି ମୃତସଞ୍ଜୀବନୀ ମନ୍ତ୍ର ବୋଲାଇଲେ । ପରେ ସେଇ ପାଣି ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦେଇ, ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଛିଞ୍ଚିବାକୁ ଆଦେଶ କଲେ । ଶିଷ୍ୟମାନେ ସେହିକ୍ଷଣି ଗୁରୁଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କଲେ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା, ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସମସ୍ତେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ପାଇ ଉଠିଲେ । ସୀତାଙ୍କର ପୋଡ଼ା ପ୍ରାଣ ଶୀତଳ ହୋଇ ଗଲା । ସୀତା ମହା ଆନନ୍ଦରେ ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଧରି ଅତି ଶୀଘ୍ର ଆଶ୍ରମକୁ ବାହୁଡ଼ିଗଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଭୃତି ଋଷିଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ସହ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ରାମ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—'ମୁନିବର ଏ ଦୁଇଟି ପିଲା କାହାର ପୁଅ ?'

ବାଲ୍ମୀକି:—ପ୍ରଭୋ, ଏମାନଙ୍କର ପରିଚୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେବି ନାହିଁ । ଆପଣ ଅଶ୍ୱ ଧରି ଚଞ୍ଚଳ ଫେରନ୍ତୁ, ଯାଗ ସାରନ୍ତୁ । ପଚ୍ଛେ ପଚ୍ଛେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଧରି ଯାଗକୁ ଅସୁଛି—ସେଇଠି ଦୁହିଁଙ୍କର ପରିଚୟ ଦେବି ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଋଷିଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଭାଇ, ପୁରୁଷ, ସୈନ୍ୟ, ସାମନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଘୋଡ଼ାକୁ ନେଇ ନୈମିଷାରଣ୍ୟକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ ।

ବାପା ପୁଅଙ୍କ ଭେଟ

ତହିଁ ଆର ଦିନ ସକାଳେ ବାଲ୍ମୀକି ଲବ କୁଶଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଧରି ଅଯୋଧ୍ୟା ଆଡ଼କୁ ଗଲେ । ଲବ କୁଶଙ୍କ ହାତରେ ରାମାୟଣ ପୋଥି ଥାଏ । ବାଟରେ ସେ ଦି ପିଲାଙ୍କୁ କହିଲେ—'ମୁଁ ତୁମମାନଙ୍କୁ ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟା, ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର ଶିଖାଇଛି । ତୁମେ ଦୁହେଁ ବନରେ ସ୍ୱରରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୋହିତ କରିଛ— ମୁଁ ଭାରି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ରାମଙ୍କ ଯଜ୍ଞରେ ତୁମେମାନେ ରାମାୟଣ ଗାଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ ଚକିତ କଲେ ମୁଁ ଆହୁରି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବି । ଯାଗଶାଳାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାମାୟଣ ଗାଇବାକୁ କହିଲେ, ତୁମେମାନେ ନିର୍ଭୟରେ ଗାଇବ— ପଦେ ହେଲେ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଧନ ରତ୍ନ ଯାଚିଲେ ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ । କହିବ, ତୁମେ ଦୁହେଁ ଋଷି ପିଲା—ଧନ ରତ୍ନ ଦରକାର ନାହିଁ । ତୁମେମାନେ କା'ପୁଅ ବୋଲି ପଚାରିଲେ କହିବ ନାହିଁ ।'

ତିନି ଜଣ ଯାଗସ୍ଥାନରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଋଷିଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଆଦର ସମ୍ମାନ କରି ବସା ଦେଲେ । ପର ଦିନ ସକାଳେ ଯାଗ ସ୍ଥଳରେ ରାମ ଭାଇ, ମନ୍ତ୍ରୀ ଆଉ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବସିଛନ୍ତି । ଆମନ୍ତ୍ରିତ ରାଜା, ଋଷି, ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବସିଛନ୍ତି, ଅଯୋଧ୍ୟାର ବଡ଼ ବଡ଼

ଲୋକେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଛନ୍ତି, ଏତିକବେଳେ ରାମ ବାଲ୍ମୀକଙ୍କି ଡକାଇଲେ । ମୁନି ଲବକୁଶଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ନେଇ ସେଠାରେ ହାଜର ହେଲେ । ଦୁଇ ବାଳକ ରାମାୟଣ ପୋଥି କାଖରେ ଯାକିଛନ୍ତି, ହାତରେ ବୀଣା ଧରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଦେହରୁ ଦିବ୍ୟ କାନ୍ତି ଫୁଟି ବାହାରୁଛି । ଦେହରେ ପବିତ୍ର ସରଳ ମୁନିକୁମାର ବେଶ—ମୁଖରୁ ଅପୂର୍ବ କ୍ଷତ୍ରିୟ-ତେଜ ଫୁଟିକି ଉଠୁଛି । ମୁନିଆଶ୍ରମର ଯୁଦ୍ଧ କଥା ମନେ ପକାଇ ସମସ୍ତେ ଲବ କୁଶଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଲକ୍ଷିଭେଇ, ସାହସକୁ ମନେ ମନେ ପ୍ରଶଂସା କରି ଅବାକ୍ ହୋଇ ରହିଲେ । ଋଷିଙ୍କ ଉଚିତ ଆସନରେ ବସିଲେ ।

ସଭାର ଲୋକେ ଲବ କୁଶଙ୍କ ତାଳୁରୁ ତଳପା ଯାଏଁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ବସିଥାନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଆନନ୍ଦ, ସନ୍ତୋଷ । ପିଲା ଯୋଡ଼ିକ ଗୋଟିଏ ଗୃହିଳରେ ଗଢ଼ା, ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଡାଳୁଲ—ଠିକ୍ ଯେପରି ଯୋଡ଼ିଏ ପିଲା ରାମ । ଦୁହେଁ ରାମଙ୍କର ପୁଅ ବୋଲି ମନେ ମନେ ଏକ ରକମ ଠିକ୍ କରି ନେଲେଣି । ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହରେ ପଡ଼ି କେହି କାହାକୁ ମନ କଥା ଫିଟାଇ କହୁ ନାହାନ୍ତି । ରାମଙ୍କର ବି ସେଇ ସନ୍ଦେହ । ସେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାଇଁ ରହିଥାନ୍ତି । ଦୁହିଁଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟ ପାଇବାକୁ ତାଙ୍କ ମନ ପ୍ରାଣ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉ ଥାଏ । ଯାହାହେଉ, ଲବକୁଶଙ୍କୁ ଦେଖିବା କ୍ଷଣରୁ ରାମଙ୍କ ହୃଦୟରୁ ସରଳ ସରସ ସନ୍ତାନ-ସ୍ନେହ ମଧୁର ସୁନ୍ଦର ଧାରାରେ ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡ଼ୁ ଥାଏ ।

ଲବ କୁଶ କ ପୋଥି ଧରି ବସିଛନ୍ତି ରାମ ପଚାରିବାରୁ, କୁଶ ମଧୁର ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—'ଏ ରାମାୟଣ ଚରିତ । ଆମ ଗୁରୁ ଲେଖିଛନ୍ତି ।'
ଲବ:—ଋଷି ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ରାମାୟଣଗାନ ଶିଖାଇଛନ୍ତି ।

ରାମାୟଣ ଗାଇବା ସକାଶେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲବ କୁଶଙ୍କୁ କହିଲେ । ଦି ଭାଇ ପ୍ରଥମରେ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ପାଦବନ୍ଦନା, ଭଗବାନ ସ୍ମରଣ କଲେ । ପରେ

ସୁକୋମଳ ହାତରେ ବୀଣା ବଜାଇ ସୁମଧୁର କଣ୍ଠରେ ଗାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସଭାର ଲୋକେ ତାହା ଏକ ମନ ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତେ ଧୀର ସ୍ଥିର ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି—ଏତେ ବଡ଼ ସଭାରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଶବ୍ଦ ଶୁଭିବାକୁ ନାହିଁ । ଏତେ ଲୋକ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଛନ୍ତି ଯେ, ତଳେ ସୋରିଷଟାଏ ପକାଇବାକୁ ବି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଲବକୁଶଙ୍କ ମୁଖ ଉପରେ—ସମସ୍ତଙ୍କ କାନ ପିଲାମାନଙ୍କ ଗାନରେ । ପିଲାମାନଙ୍କ ନାନା ରାଗ ରାଗିଣୀରେ ଗାଇବାର ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଏକାବେଳକେ ବିସ୍ମିତ !

ବହୁ ସମୟ ପରେ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଲବକୁଶ ଗାନ ବନ୍ଦ କଲେ । ପର ଦିନ ରାମାୟଣର ବଳକା ଭାଗ ଗୀତ ହେବାର ସ୍ଥିରହେଲା । ଗାନ ବନ୍ଦ ହେବା କ୍ଷଣି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆସନରୁ ଉଠି ଲବକୁଶଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେମରେ କୁଣ୍ଢାଇ ପକାଇଲେ । ପରେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ପାଖରେ ବସାଇ ବସିଲେ । ବାଲ୍ମୀକି ଉଠି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଲବକୁଶଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟ ଦେଲେ—ସୀତାବନବାସ ଠାରୁ ଯୁଦ୍ଧ ଯାଏ ଯାହା ଯାହା ଘଟିଥିଲା, ସବୁ ବୁଝାଇ କହିଲେ । ସଭାର ଲୋକେ ମହା ଆନନ୍ଦରେ ଅଥୟ ହୋଇ ଉଠିଲେ । 'ଜୟ ଜୟ' ଧ୍ୱନିରେ ଯଜ୍ଞସ୍ଥଳ ପୂରିଗଲା— 'ରାମଙ୍କର ଜୟ !' 'ସୀତାଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଜୟ !!' 'ଲବକୁଶଙ୍କର ଜୟ !!!'

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପିଲାମାନଙ୍କୁ କୋଳରେ ଧରି ଘନ ଘନ ମସ୍ତକରେ, ମୁଖରେ ଚୁମ୍ବନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ୁଥାଏ । ଭରତ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଶତ୍ରୁଘ୍ନ, ଜନକ, ବିଭୀଷଣ, ସୁଗ୍ରୀବ, ହନୁମାନ ପ୍ରଭୃତି ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ଲବ କୁଶଙ୍କୁ କୁଣ୍ଢାଇ କାଖେଇ ଚୁମ୍ବ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାମଙ୍କର ଛ ପୁତ୍ର ଥାଇ ଅସି ଅପୂର୍ବ ସନ୍ତୋଷରେ

ଲବ କୁଶଙ୍କ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପକାଇଲେ । ଘଡ଼ିଏ ଯାଏ ଲବ କୁଶଙ୍କର ପାଦ ଆଉ ତଳେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ—କାଖରୁ କାଖକୁ, କୋଳରୁ କୋଳକୁ ହେଉଥାନ୍ତି । ପରେ ଭରତ ଦୁଇ ପିଲାଙ୍କୁ ଧରି ମା'ମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଧାଇଁ ଗଲେ । ଲବ କୁଶଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ସେମାନଙ୍କ ଖୁଡ଼ି ଓ ଗୋସେଇଁମାମାନଙ୍କର, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ହେଲା, ତାହା ଏଇଠି ଆଉ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା କଠିନ । ସମସ୍ତେ ପିଲା ଦୁହିଁଙ୍କି ପ୍ରେମରେ ଯାକି ଭିଡ଼ି ଧରି ଆନନ୍ଦର ଲୋତକ ଧାରରେ ଦୁହିଁଙ୍କି ଏକାବେଳକେ ତିନ୍ତାଇ ଦେଲେ । ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଲବ କୁଶ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ଯେପରି ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ ହୋଇ ଥାନ୍ତା, ଆଜି ତାହାର ସହସ୍ର ଗୁଣ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ ମାତି ଉଠିଲା । ଏଇ ଆନନ୍ଦରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀ ଘଡ଼ିକ ସକାଶେ ନିଜ ନିଜକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପାସୋରିଗଲେ । ରାଣୀମାନେ ଲବ କୁଶଙ୍କୁ ରାଜକୁମାର-ବେଶ ପିନ୍ଧାଇଦେଲେ ।

ସୀତା ପାତାଳରେ ପଶିଲେ

ଲବକୁଶଙ୍କୁ ଦେଖି ଅଯୋଧ୍ୟାର ପ୍ରଜାମାନେ ସୀତାଙ୍କୁ ବେଶୀ ମନେ ପକାଇ ଦୁଃଖ କଲେ । ସୀତାଙ୍କ ଶାଶୁ ଓ ଭଉଣୀମାନେ ଅହୋରାତ୍ରି କାନ୍ଦି ବସିଲେ । ଜନକ ଆଉ ବଶିଷ୍ଠ ସୀତାଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ—ତାଙ୍କର ହାତ ଧରି ଅନେକ ବୁଝାଇ କହିଲେ । ନିମନ୍ତ୍ରିତ ରାଜା, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ମୁନିମାନେ ମଧ୍ୟ ରାମଙ୍କୁ ସେଇ କଥା କହିଲେ । ଶେଷରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିବାକୁ ରାଜି ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଭରତ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ସୀତାଙ୍କୁ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଡାକି ଆଣିଲେ ।

ଯାଗ ସ୍ଥଳରେ ସମସ୍ତେ ବସି ଅଛନ୍ତି, ଏ ସମୟରେ ବାଲ୍ମୀକି ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସୀତା ଲଜ୍ଜା, ଅଭିମାନରେ ମୁହଁ ତଳକୁ କରି ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁନିଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦ, ଆଶା'ସନାରେ ବିଭୋର ହୋଇଗଲେ । ସଭାରେ ମହା କୋଳାହଳଧ୍ୱନି ଉଠିଲା । ସମସ୍ତେ ମିଳି ସୀତା ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଗୁଣ କୀର୍ତ୍ତନ କଲେ । ସୀତା ରାମଙ୍କ ଚରଣତଳେ ପଡ଼ି ପ୍ରଣାମ କଲେ । ପରେ ଉଠି ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ଠିଆ ହେଲେ । କିଛିକ୍ଷଣ ଯାଏ ରାମଙ୍କର ବାକ୍‌ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ହେଲା ନାହିଁ—ଚକ୍ଷୁରୁ କେବଳ ଲୋତକ ଝରୁଥାଏ । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ନ କାନ୍ଦି ରହି ପାରଲେ ନାହିଁ । ବାଲ୍ମୀକି ରାମଙ୍କୁ କହିଲେ—'ବହୁ ଦିନ ପରେ ଆଜି ମଙ୍ଗଳ ମିଳନ ହୋଇ ଅଛି । ସତୀ ଶିରୋମଣି ସୀତାଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।'

ରାମ:—ମୁନିବର, ମୁଁ ଜାଣେ, ସୀତାଙ୍କୁ ପାପ ଛୁଇଁ ନାହିଁ । ତେବେ ଲୋକଙ୍କ ଅପବାଦରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ଦେଇଛି । ଲୋକମାନଙ୍କ ଅଧିକ ସନ୍ତୋଷ ପାଇଁ ମୁଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କହୁଛି । ସୀତା ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତୁ—ନିଜ ନିଷ୍କଳଙ୍କ ଚରିତ୍ରର, ପବିତ୍ର ଜୀବନର ପୁଣି ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତୁ । ଏଠାରେ କେବଳ ଅଯୋଧ୍ୟାର ନୁହେଁ, ନାନା ଦେଶର ରାଜା, ପ୍ରଜା, ପଣ୍ଡିତ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଋଷିମାନେ ଅଛନ୍ତି । ଶେଷ ପରୀକ୍ଷାରେ ସମସ୍ତେ ତୃପ୍ତ ହେବେ ।

ସୀତା ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ମୁଖକୁ ଅନାଇଁଲେ । ଅନାଇଁବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପରାମର୍ଶ ଲୋଡ଼ିବା । ଋଷି ହସହସ ମୁଖରେ କହିଲେ—'ମା, ଚିନ୍ତା କର ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦରେ ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା ଦିଅ । ସମସ୍ତେ ତୁମର ବିଶୁଦ୍ଧ ଚରିତ୍ରର ଆଉ ଥରେ ପରିଚୟ ପାଇ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ହେଉନ୍ତୁ ।'

ସୀତାଙ୍କ ପାତାଳ ପ୍ରବେଶ···   [ଲବ କୁଶ ପୃଷ୍ଠା ୪୭]

ସୀତା ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲେ । ଏହା ଦେଖିବା ପାଇଁ ସେଠାକୁ ତାଙ୍କ ଶାଶୁ, ଭଉଣୀମାନେ, ଅନ୍ତଃପୁରର ଦାସୀମାନେ, ନଗରର ସକଳ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ସେଠାରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଗଲେ । ବ୍ରହ୍ମା ଦେବତାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନେଇ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ସୀତାଙ୍କ ଉପରେ । ସୀତା ଶାଶୁମାନଙ୍କୁ ଓଳକ ହେଲେ । ଶାଶୁ-ମାନେ ଆଉ ଭଉଣୀମାନେ ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁରେ ସୀତାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପକାଇଲେ । ସୀତା ଆଗେ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ, ପରେ ଲବକୁଶଙ୍କୁ କିଛିକ୍ଷଣ କୁଣ୍ଢେଇ ଧରି ସେମାନଙ୍କ ମସ୍ତକ ଚୁମ୍ବନ କଲେ । ଶେଷରେ ଶ୍ରୀରାମ, ଜନକ ଓ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଚରଣରେ ଭକ୍ତି ସହ ପ୍ରଣାମ କରି, ହାତ ଯୋଡ଼ି, ତଳକୁ ଅନାଇଁ କହିଲେ—'ମା ବସୁମତୀ, ତୁମେ ମୋତେ ଗର୍ଭରେ ରଖିଥିଲ, ତୁମ ଗର୍ଭକୁ ଫେରିବାକୁ ମନ ବଳାଇଛି । ବୁଦ୍ଧି ହେବା ଦିନୁ, ମୁଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ଭକ୍ତି ସହିତ ତାଙ୍କର ପୂଜା ଧ୍ୟାନ କରି ଆସୁଛି । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମ ଭିନ୍ନ ମୁଁ ଆଉ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ—ତାଙ୍କ ଭିନ୍ନ ଆଉ କାହାକୁ ଏକ କ୍ଷଣ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଚିନ୍ତା କରି ନାହିଁ । ଦେହ, କାର୍ଯ୍ୟ, ବାକ୍ୟ ଓ ମନରେ ମୁଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କରହିଁ ସେବା କରି ଆସିଛି । ମୁଁ ଏବେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ଯାହା କହୁଛି ତାହା ଯଦି ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ତାହାହେଲେ ମା ବସୁନ୍ଧରେ ! ମୋତେ ପୁଣି ତୁମର କୋମଳ କୋଳକୁ ନେଇ ଯାଅ ।'

ଏହା କହିବାମାତ୍ରକେ କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଭୂମିଟି ହଠାତ୍ ଫାଟିଗଲା । ସମସ୍ତେ ଚମକି ପଡ଼ିଲେ । ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ସିଂହାସନ ଭୂଗର୍ଭରୁ ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ସିଂହାସନଟି ନାନା ମଣିରତ୍ନରେ ଜକ୍ ଜକ୍ ହଉଛି । ନାନା ଅଳଙ୍କାରରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ପୃଥିବୀ-ଦେବୀ ସେଥିରେ ବସିଛନ୍ତି । ଦେବୀ ହସହସ ମୁଖରେ ସୀତାଙ୍କର ହାତ ଧରି ନେଇ

କୋଳରେ ବସାଇଲେ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ସିଂହାସନଟି ତଳକୁ ଖସିଗଲା । ସୀତାଦେବୀ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ—ସବୁ ସରିଗଲା । ସଂସାରର ଶ୍ରୀ ଭୁଟିଗଲା ।

ସୀତା ପାତାଳରେ ପଶିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆକାଶରୁ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଦେବତା, ଋଷି, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ରାଜା, ସମସ୍ତେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କଲେ । ଏ ବିଚିତ୍ର ଘଟନା, ଅଦ୍ଭୁତ ଦୃଶ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ରହିଲେ । କିଛି କାଳ କାହା ମୁଖରୁ ଅନ୍ୟ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । କେତେକ ସମୟ ପରେ ଚେତନା ପାଇ କାତର ପ୍ରାଣରେ ରୋଦନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଇ, ପୁତ୍ରମାନେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୀତାଙ୍କ ଶାଶୁ ଓ ଭଉଣୀମାନଙ୍କ ବିଳାପ-ଧ୍ୱନିରେ ଯଜ୍ଞଶାଳା କମ୍ପି ଉଠିଲା । ଦେବତା ଓ ଋଷିମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା, ସେଠାର ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ କ୍ରନ୍ଦନରୋଳ ଉଠିଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପ୍ରବୋଧରେ ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସୁଖ ସନ୍ତୋଷ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ପୋଡ଼ି ଜଳିଗଲା ।

ଅଭିଷେକ

ରାମଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ ବ୍ରହ୍ମା ଦେବତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯଜ୍ଞଶାଳରୁ ଚାଲି ଗଲେ । ଯାଗର ବର୍ଷ ପୂରିଗଲା । ବଶିଷ୍ଠାଦି ଋଷିମାନେ ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଯଥା ବିଧାନରେ ଘୋଡ଼ାଟିକୁ ଅଗ୍ନି କୁଣ୍ଡରେ ପକାଇଲେ । ଯାଗ ସରିଲା । ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଋଷି, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ରାଜାମାନେ ଅନ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କଠାରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ ଓ ଉପହାର ପାଇ ବିଦାୟ ନେଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମା, ଭାଇ, ଭାଇବୋହୂ, ପୁଅ ପୁତୁରା ଦାସଦାସୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ ।

ରାମ ଅତି ଦୁଃଖରେ ଦିନ କଟାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୀତା-ନାମହିଁ ତାଙ୍କର ଜପମାଳା ହେଲା—ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ମନ ଆଉ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଆହାର ନିଦ୍ରା ଭୁଲି ଗଲେ । ସର୍ବଦା ସୀତାଙ୍କର ଗୁଣ ଗୁଣି ଗୁଣି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ସୀତା ଚାଲିଯିବା ଦିନୁଁ କୌଶଲ୍ୟା, କୈକେୟୀ ଓ ସୁମିତ୍ରାଙ୍କର ସୁଖ, ଆନନ୍ଦ ଓ ଶାନ୍ତି କେଉଁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲା । ସେମାନେ ଖୁବ୍ ବୁଢ଼ୀ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ନାତିମାନଙ୍କୁ ତ ଦେଖିଲେ— ଆଉ ବୁଢ଼ା ଏ ଦିନ ବଞ୍ଚି ରହି ଲାଭ କଣ ? ତିନି ଜଣ ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ଏ କଥା ବଶିଷ୍ଠଙ୍କୁ, ମନ୍ତ୍ରିମାନଙ୍କୁ ଓ ପୁଅମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ । ସରଯୂତୀରରେ ଅଗ୍ନି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ସେଠାରେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ସମସ୍ତେ ଯାଇ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ । ବୁଢ଼ୀ ରାଣୀମାନେ ଅଗ୍ନି ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି, ଦଶରଥଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କରି ଜୟଧ୍ୱନି, ପୁରୋହିତ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରପାଠଧ୍ୱନି ମଧ୍ୟରେ ଅଗ୍ନିରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ—ଚିର ଦିନ ପାଇଁ ଚାଲିଗଲେ ।

ସୀତା ନ ଥିବାରୁ ରାମଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟ ଆଉ ଜୀବନ ବିଷ ପରି ଲାଗିଲା । ସେ ଲବକୁଶଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟଭାର ଦେବାକୁ ମନ ବଳାଇଲେ । ବଶିଷ୍ଠଙ୍କର ମତ ଲୋଡ଼ିଲେ । ବଶିଷ୍ଠ ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ହେଲେ ଏବଂ ଏ ବିଷୟରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଅଭିମତ ଲୋଡ଼ିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ଗୋଟିଏ ସଭା କଲେ । ଲବକୁଶଙ୍କ ଅଭିଷେକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲୋକଙ୍କର ମତ ମାଗିଲେ । ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ । ଶୁଭ ଦିବସରେ ଲବକୁଶଙ୍କର ଅଭିଷେକ ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଚାଲିଗଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ସୁଖୀ ହେଲେ । କୁଶ କୋଶଳ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜୁତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଲବ ହେଲେ

ଉତ୍ତର କୋଶଳର ରାଜା । ଧନ, ରତ୍ନ, ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା, ରଥ, ସେନା ଇତ୍ୟାଦି ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମାନ ଭାଗରେ ବଣ୍ଟା ଗଲା । କୋଶଳର ରାଜଧାନୀ ହେଲା କୁଶାବତୀ । ଏ ନଗର ବିନ୍ଧ୍ୟପର୍ବତ ନିକଟରେ ଥିଲା ।

ସିନ୍ଧୁ ନଦ କୂଳରେ ଦୁଇ ଗୋଟି ଦେଶ ଥାଏ । ଗନ୍ଧର୍ବମାନେ ସେଠାର ରାଜା । ରାମଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଭରତ ବହୁ ସୈନ୍ୟ ଧରି ସେ ଦୁଇ ଦେଶ ଜୟ କରିବାକୁ ଗଲେ । କେକୟ ଦେଶର ରାଜା ଯୁଧାଜିତ ଭରତଙ୍କର ମାମୁ । ଭରତ ମାମୁଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଗନ୍ଧର୍ବ ରାଜା-ମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ହରାଇ ସିନ୍ଧୁନଦ କୂଳର ଦୁଇ ଦେଶ ଅଧିକାର କରି ନେଲେ । ପରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଅନୁମତି ନେଇ ସେଇ ଦୁଇ ରାଜ୍ୟରେ ନିଜ ପୁଅ ଦୁହିଁଙ୍କି ରାଜା କରାଇଲେ । ବଡ଼ ପୁଅ ତକ୍ଷ ଯେଉଁ ଦେଶର ରାଜା ହେଲେ, ତାହାର ନାମ ରଖାଗଲା 'ତକ୍ଷଶିଳା' । ସାନ ପୁଅ ପୁଷ୍କଳଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ନାମ ରହିଲା 'ପୁଷ୍କଳାବତୀ' । ତକ୍ଷଶିଳାର ଆଜି କାଲି ନାମ ହୋଇଅଛି 'ରାବେଲପିଣ୍ଡି' ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବଡ଼ ପୁଅ ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତପୁର ନାମକ ରାଜ୍ୟର ରାଜଗାଦିରେ ବସିଲେ । ସେଇ ରାଜ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ 'ମଲ୍ଲଭୂମି' ବୋଲି ଗୋଟିଏ ନଗର ତିଆରି ହେଲା । ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁଙ୍କ ଭାଇ ଅଙ୍ଗଦ 'କାରୁପଥ' ଦେଶର ରାଜା ହେଲେ । 'ଅଙ୍ଗଦୀପୁ' ନଗର ହେଲା ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କେତେକ ବର୍ଷ ପୁଅମାନଙ୍କ ପାଖରେ ରହି ସେମାନଙ୍କୁ ରାଜନୀତି ଶିଖାଇଲେ ।

ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ, ସୁବାହୁ ଓ ଶତ୍ରୁଘାତୀ, ମଥୁରା ଓ ବୈଦିଶ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜା ହେଲେ ।

ଆଠ ଭାଇଙ୍କର ବିବାହ ଉତ୍ସବ ବଡ଼ ଜାକଜମକରେ କଟିଗଲା । ଆଠ ଜଣ ଆଠ ରାଜ୍ୟରେ ପରମ ସୁଖ ସନ୍ତୋଷରେ ପ୍ରଜା ପାଳନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ଢେର ସୁଖ ଶାନ୍ତିରେ ଦିନ କଟାଇଲେ ।

ଦେହତ୍ୟାଗ

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସାକ୍ଷାତ୍ ବିଷ୍ଣୁଅବତାର । ରାବଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟ ଅସୁରଙ୍କୁ ମାରିବା ପାଇଁ ବୈକୁଣ୍ଠରୁ ଆସି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ରାବଣାଦି ଅସୁରମାନେ ମଲେ । ଜଗତରେ ଶାନ୍ତି ଖେଳିଗଲା । ଦେବତାମାନେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଫେରି ପାଇବାକୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସେମାନେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ-ଠାକୁ ଏ କଥା ଜଣାଇବା ପାଇଁ କାଳ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ । କାଳ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଯାଇ ରାମଙ୍କୁ କହିଲେ—'ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତ କଥା କହିବାକୁ ଆସିଛି । ଗୋଟିଏ କୋଠରିରେ ଦୁହେଁ ବସିବା—ଆଉ କେହି ରହିବେ ନାହିଁ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦ୍ୱାର ଜଗି ରହନ୍ତୁ । ଆମର ଗୁପ୍ତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିବାବେଳେ ଆମ ପାଖକୁ କେହି ଯଦି ଆସେ, ତାହା-ହେଲେ ତାହାକୁ ଆପଣ ନିଜ ହାତରେ ମାରି ଦେବେ । ଏହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ କଥାଟା କହିବି ।'

ରାମ ସେଇପରି କରିବାକୁ ମାନିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଜଣାଇ ଦ୍ୱାରରେ ଜଗାଇଲେ । କାଳ ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୁପ୍ତ କଥା ଚାଲିଲା ।

ଏତିକବେଳେ ଦୁର୍ବାସା ବୋଲି ଜଣେ ଋଷି ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ଏ ମୁନି କ୍ରୋଧର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବତାର । ସଂସାରରେ ଯେତେ

ବଡ଼ ବଡ଼ କ୍ରୋଧୀ ଲୋକ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ସବୁ କ୍ରୋଧ ନେଇ କ୍ରୋଧରୂପ ଧରିକରି ଦୁର୍ବାସାଙ୍କୁ ଗଢ଼ିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କୁ ଦୁର୍ବାସା ନ କହି 'କ୍ରୋଧମୂର୍ତ୍ତି' ନାମ ଦେଲେ ବି ଚଳିବ । ଦୁର୍ବାସା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ଜୋରରେ ପଚାରିଲେ—'ଶ୍ରୀରାମ କଣ କରୁଛନ୍ତି ?'

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଋଷିଙ୍କି ପ୍ରଣାମ କରି ଉତ୍ତର କଲେ—କାଳ ଓ ରାମ କୌଣସି ଗୁପ୍ତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଛନ୍ତି ।

ଦୁର୍ବାସା:—ତୁମେ ଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଯାଇ ମୁଁ ଆସିଛି ବୋଲି ରାମଙ୍କୁ ଜଣାଅ ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣ:— ଆଜ୍ଞା କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ଏବେ ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ହୁକୁମ ନାହିଁ । ଯେ ଯିବ, ସେ ରାମଙ୍କ ହାତରେ ମରିବ । ଆପଣ ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।

ଦୁର୍ବାସା:—ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ଦୁର୍ବାସାକୁ ଚିହ୍ନିଛ ତ ! ଏଇକ୍ଷଣି ରାମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଦେଖା କରିବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର । ଚଞ୍ଚଳ ଯାଇ ଖବର ଦିଅ । ନ ହେଲେ ଅଯୋଧ୍ୟାତମାମ ଭସ୍ମ କରି ଦେବି । ସାବଧାନ !

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଜାଣନ୍ତି, ଦୁର୍ବାସାଙ୍କ ଶାପରେ ସତକୁ ସତ ଅଯୋଧ୍ୟାର ସର୍ବନାଶ ହେବ । ଭାବିଲେ—'ଏବେ ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ଶ୍ରୀରାମ ମନା କରିଛନ୍ତି । ଯେ ଯିବ, ତାହାକୁ ମାରିଦେବେ ବୋଲି ସତ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଗଲେ ମରିବି । ନ ଗଲେ ମୁନିଙ୍କ କ୍ରୋଧରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଛାରଖାର ହୋଇ ଯିବ । ମୁଁ ପଛେ ଯାଇ ମରିବି— ଅଯୋଧ୍ୟାର ସର୍ବନାଶ କରିବି ନାହିଁ । ଜଣେ ଯାଉ, ଅଯୋଧ୍ୟା ରହୁ ।'

ଏହା ଭାବିକରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମଙ୍କ ନିକଟରେ ଯାଇ ଦୁର୍ବାସା ଆସିଥିବା କଥା ଜଣାଇଲେ । କାଳ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ । ଅତିଶୟ ଦୁଃଖରେ ରାମ ମୁଣ୍ଡ

ଧରି ବସିଲେ ! କାଳପୁରୁଷଙ୍କ କଥାରେ ପଡ଼ି ସତ୍ୟ କରି ପକାଇଛନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ନ ମାରିଲେ ସତ୍ୟଭଙ୍ଗ ହେବ । ପ୍ରାଣାଧିକ ଭାଇଙ୍କି ମାରିବାକୁ ହାତ ଉଠିବ କିମିତି ? କଣ କରିବେ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅବାକ୍ ହୋଇ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ଚାହିଁଥିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଛାତି ଦେଖାଇ ଦେଇ କହିଲେ—'ପ୍ରଭୋ, ଦୁଃଖ କରନ୍ତୁ ନା । ମୋତେ ମାରି ସତ୍ୟରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।'

ଶ୍ରୀରାମ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ଡକାଇ ପରାମର୍ଶ ଲୋଡ଼ିଲେ । ବଶିଷ୍ଠ କହିଲେ—'ମଲା ଗଲା ଦୁଇ କଥା ସମାନ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ନ ମାରି ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ । ସେ ଆଉ କାହାକୁ ଦେଖା ନ ଦେଇ ଏଇକ୍ଷଣି ବନକୁ ଚାଲି ଯାନ୍ତୁ ।'

କଥାଟା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଲା । ସେ ଅଯୋଧ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରିବାପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ କହିଲେ । ଏ କଥା କହିଲା ବେଳକୁ ତାଙ୍କ ଦେହରେ ଯେପରି ପ୍ରାଣ ନ ଥାଏ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପାଦରେ, ପରେ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ପାଦରେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଉଠି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି 'ଯାଉଚି' ବୋଲି କହି ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ—ଘର ଭିତରକୁ ଆଉ ଗଲେ ନାହିଁ, କାହା ସଙ୍ଗେ ଆଉ ଦେଖା କଲେ ନାହିଁ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର 'ଯାଉଚି' ପଦ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରକେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଶୁଖିଗଲା, ହୃଦୟ ଫାଟିଗଲା । ସୀତାଙ୍କୁ ହରାଇ ତାଙ୍କର ଯେତିକି ଦୁଃଖ ହୋଇଥିଲା, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଚିର ଦିନ ପାଇଁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ତାଙ୍କର ତା'ଠାରୁ ଦୁଇ ଗୁଣ ଶୋକ ବଢ଼ି ଉଠିଲା । ଶୀଘ୍ର ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ବାହୁଡ଼ିବା ପାଇଁ କାଳ ତ କହି ଯାଇଛନ୍ତି । ଏଣେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଚାଲିଗଲେ । ଆଉ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସଂସାର ଛାଡ଼ିବାକୁ ଶ୍ରୀରାମ ମନେ ମନେ ସ୍ଥିର କରିଦେଲେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରଥରେ ବସି ସରଯୂନଈ କୂଳେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ରଥ-ଚାଳକକୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ନଈରେ ପଶିଲେ । ଆଚମନ କରି ସାରି ତୀରକୁ ଉଠିଲେ । ହାତ ଯୋଡ଼ି ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରି ମହା ଯୋଗରେ ବସିଲେ । ଦେବତାମାନେ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କଲେ । କିଛି ଦିନ ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଦେହରୁ ପ୍ରାଣ ବାୟୁ ଉଡ଼ିଯାଇ ବୈକୁଣ୍ଠରେ ପଶିଗଲା । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ସବୁ ସରିଗଲା ।

ଶ୍ରୀରାମ ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ଏ ଖବର ଜଗତ ତମାମ ବ୍ୟାପିଗଲା । ଶ୍ରୀରାମ ବିଭୀଷଣ, ସୁଗ୍ରୀବ, ହନୂମାନ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ । ପରେ ପୁଅ ଓ ପୁତୁରାମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ନେଇ ସରଯୂ ନଦୀ ତୀରରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ବିଭୀଷଣ ପ୍ରଭୃତି, ଆଉ ଅଯୋଧ୍ୟାର ସମସ୍ତ ପ୍ରଜା ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଯାଇ ସେଠାରେ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ । ରାମ, ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି, ସେଠାରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିବା ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରୁ ଚିର ବିଦାୟ ନେଇ ନଈ ଭିତରେ ପଶିଲେ । ସମସ୍ତେ 'ରାମ ରାମ' ଧ୍ୱନି କରି ଉଠିଲେ । ସ୍ୱର୍ଗରୁ ରାଶି ରାଶି ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଗନ୍ଧର୍ବ ଅପ୍ସରାମାନେ ନୃତ୍ୟ ଗୀତରେ ଲାଗିଲେ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ତିନି ଭାଇ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେଲେ—ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

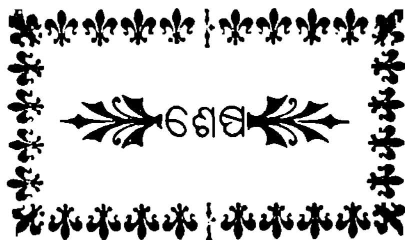

ଶେଷ କଥା

ଲବକୁଶ ଅନେକ ବର୍ଷ ରାଜୁତି କରି ସଂସାରରୁ ମେଲାଣି ନେଇଥିଲେ । ସବେ ଚଳିଲେ କାଳବଳେ, କଥା ରହିଛି ମହୀତଳେ ।

କେହି କେହି କହନ୍ତି, ପୁରାଣ ସବୁ ମିଛ । ଆଉ କେତେକ ଲୋକ କହୁଛନ୍ତି ଯେ, ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତରେ ଯେଉଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ରାଜା-ମାନଙ୍କର ଚରିତ ଲେଖା ଅଛି, ସେମାନଙ୍କ ବଂଶର ରାଜାମାନେ ଆଜ ଯାଏ ଆମ ଦେଶରେ ରାଜପଣ କରୁଛନ୍ତି । ଏ କଥାଟା ମିଛ ବୋଲି ଉଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ବାଟ ନାହିଁ ।

ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ବହୁତ ଦୂର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଭାଗରେ ଉଦୟପୁର ବୋଲି ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ ଅଛି । ସେଠାର ରାଜାଙ୍କୁ 'ରାଣା' କହନ୍ତି । ଉଦୟପୁର ରାଣାମାନେ କୁଶଙ୍କ ବଂଶରେ ଜନ୍ମିଛନ୍ତି । ସେଠାର ଫତେସିଂହଜୀ ବୋଲି ଜଣେ ରାଜା ଆଜକୁ ଅଳ୍ପ ଦିନ ହେଲା ମରିଛନ୍ତି । ଏ ବର୍ଷ ମେ ମାସରେ ତାଙ୍କର କାଳ ହୋଇଗଲା ।

ପ୍ରିଣ୍ଟର:—ଶ୍ରୀ ଦାମୋଦର ରଥ, ଷ୍ଟାର ପ୍ରେସ୍, ବ୍ରହ୍ମପୁର

ବାଳ ବିନୋଦ ଗ୍ରନ୍ଥମାଳା

୧	ଗୋପଲୀଳା	ଶ୍ରୀ ଦାମୋଦର ମିଶ୍ର	ଟ ୦ ।୵
୨	ପୁରାଣ କଥା ୧ମ ଭାଗ	ଜନୈକ ଶିକ୍ଷକ	ଟ ୦ ୵
୩	ମାର୍କଣ୍ଡେୟ	ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ବି. ଏ.	ଟ ୦ ।
୪	ପୁରାଣ କଥା ୨ୟ ଭାଗ	ଜନୈକ ଶିକ୍ଷକ	ଟ ୦ ୵୬
୫	ସୀତାଦେବୀ	ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପାତ୍ର	ଟ ୦ ।
୬	ଛୋଟ ରାମାୟଣ	ଶ୍ରୀ ଦାମୋଦର ମିଶ୍ର	ଟ ୦ ।୵
୭	ଛୋଟ ମହାଭାରତ	ଶ୍ରୀ ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ର	ଟ ୦ ୯୵
୮	ବାଳବୀର ଅଭିମନ୍ୟୁ	ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମିଶ୍ର ଶାସ୍ତ୍ରୀ	ଟ ୦ ୯
୯	ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର	ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ମହାପାତ୍ର	ଟ ୦ ।
୧୦	କର୍ଣ୍ଣ	,,	ଟ ୦ ।
୧୧	ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ-କଥା	ଶ୍ରୀ ହୃଦୟନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ	ଟ ୦ ।
୧୨	ଧ୍ରୁବ	ଶ୍ରୀ ଦୟାନିଧି ମିଶ୍ର ବି.ଏ. ଏଲ୍. ଟି.	ଟ ୦ ୵୬
୧୩	ପୁରାଣକଥା-ଲହରୀ (୧ମ ତରଙ୍ଗ)	ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ର	ଟ ୦ ୯
୧୪	ଯୁଧିଷ୍ଠିର	ଶ୍ରୀ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାଶ	ଟ ୦ ୯
୧୫	କୁନ୍ତୀ	ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପାତ୍ର	ଟ ୦ ।
୧୬	ପ୍ରୀତିଗଳ୍ପ	ଶ୍ରୀ ପୀତାମ୍ବର କର ବି. ଏ. ଏଲ. ଟି.	ଟ ୦ ।୵
୧୭	ଭରତ	ଶ୍ରୀ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାଶ	ଟ ୦ ।୵
୧୮	ଅନସୂୟା	ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ବି. ଏ	ଟ ୦ ୯
୧୯	ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର	ଶ୍ରୀ ଦାମୋଦର ମିଶ୍ର	ଟ ୦ ।୵
୨୦	ପୁରାଣକଥା ୩ୟ ଭାଗ	ଜନୈକ ଶିକ୍ଷକ.	ଟ ୦ ୷
୨୧	ରଘୁ	ଶ୍ରୀ ଶିବପ୍ରସାଦ ଦାଶ	ଟ ୦ ।
୨୨	ସରଳ ରଘୁବଂଶ	,, ,,	ଟ ୦ ।୵
୨୩	ବୁଦ୍ଧ	,, ,,	ଟ ୦ ୷
୨୪	ହିତୋପଦେଶ-କଥା	ଜନୈକ ଶିକ୍ଷକ	ଟ ୦ ।
୨୫	ଭାରତର ଇତିହାସ କଥା —	ଶ୍ରୀ ହୃଦୟନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ	ଟ ୦ ୯୵
୨୬	ଚନ୍ଦ୍ରହାସ	ଶ୍ରୀ ବାଙ୍କନିଧି ପଟ୍ଟନାୟକ	ଟ ୦ ୷
୨୭	ଋଷି ଜୀବନୀ ୧ମ ଖଣ୍ଡ	ଶ୍ରୀ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାଶ	ଟ ୦ ୯୵
୨୮	ବଲ କୃଷ୍ଣ		ଟ ୦ ।/